

Ks. HELMUT JAN SOBECZKO

ZYCIE I DZIAŁALNOŚĆ BISKUPA FRANCISZKA JOPA W OPOLU (1956—1976)

I. Początki pasterzowania w Opolu i proces kanonicznej stabilizacji diecezji opolskiej. — II. Działalność duszpasterska w diecezji. — III. Udział w Soborze Watykańskim II oraz działalność liturgiczna w Komisjach rzymskich i w Komisji Liturgicznej Episkopatu Polski. — IV. Okres choroby.

Ostatni etap dwudziestoletniej działalności biskupa Franciszka Jopa związany był z Opolem (1956—1967)¹. Postać pierwszego w dziejach diecezji biskupa opolskiego zasługuje na wszechstronne opracowanie i wnikliwą analizę, jednak próba pełnego przedstawienia i oceny jego działalności byłaby obecnie przedwczesna i niedojrzała. Ograniczymy się więc w niniejszym artykule jedynie do kronikarskiego opisu przedsięwzięć Biskupa na poszczególnych odcinkach życia kościelnego w diecezji i poza jej granicami.

W opracowaniu wykorzystano dostępne materiały archiwalne, dokumenty drukowane w urzędowym organie diecezjalnym² oraz własnoręcznie przez biskupa pisaną księgę czynności pontyfikalnych³, a także inne opracowania pomocnicze⁴.

Posługiwanie biskupa Fr. Jopa przypadło na okres powolnej stabilizacji kanonicznej diecezji opolskiej; stąd też nie łatwe były zwłaszcza początki jego pasterzowania, dlatego tym zagadnieniom poświęcono pierwszą część opracowania (punkt I). Następnie zestawiono najważniejsze momenty bogatej działalności organizacyjno-duszpasterskiej, a także czynności pontyfikalne, tak właściwe i istotne każdemu urzędowi biskupiemu

1 Por. H. J. Sobeczko, *Zycie i działalność śp. Księdza Biskupa Fr. Jopa*, *Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej* (odtąd skrót: WDOp) 32 (1977) 50—60; J. Sossalla, *Franciszek Jop. Pierwszy biskup ordynariusz diecezji opolskiej*, WDOp 32 (1977) 325—337.

2 Skrót: WDOp — odnosi się również do nieco zmienionego tytułu diecezjalnego organu urzędowego w latach 1957—1972 „*Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego*”.

3 *Liber functionum episcopatum Francisci Jop Episcopi* (odtąd skrót: LF), t. I—IV, za lata 1945—1976, pisane własnoręcznie w języku polskim. Nie jest to pamiętnik, ale wykaz czynności pontyfikalnych. W ostatnich latach podanych jest więcej szczegółów codziennych czynności nie pontyfikalnych; fragment za okres 27 VI — 30 IX 1972 opublikowano w: WDOp 32 (1977) 74—89.

4 Por. K. Dola, *Kościół katolicki na Opolszczyźnie w latach 1945—1965*, *Nasza Przesłość XXII* (1965) 69—112.

(p. II). Wreszcie skrótkowo opracowano wkład Biskupa Opolskiego w obrady Soboru Watykańskiego II, w prace rzymskiej Rady Liturgicznej oraz w posoborową odnowę liturgiczną w Polsce (p. III), a w końcu podano ostatni etap, jakim był prawie półtoraroczny okres choroby (p. IV).

I. POCZĄTKI PASTERZOWANIA W OPOLU I PROCES KANONICZNEJ STABILIZACJI DIECEZJI OPOLSKIEJ

Biskupa Franciszka Jopa wyznaczył do Opola papież Pius XII († 1958) dekretem z dnia 18 IV 1951 r.⁵, jednak ówczesne warunki nie pozwoliły na ogłoszenie tego dokumentu i na objęcie rządów; mogło to nastąpić dopiero pod koniec 1956 roku⁶.

W międzyczasie biskup Fr. Jop przez cztery lata pełnił obowiązki wikariusza kapitulnego „sede impedita” archidiecezji krakowskiej (13 XII 1952 — 3 XII 1956). Były to trudne lata, o których często wspominał. Zasługi dla archidiecezji i jej szczerą za to wdzięczność mocno podkreślił kard. Karol Wojtyła, metropolita krakowski, w kazaniu z okazji 50-lecia kapłaństwa 29 VIII 1970 r. w katedrze opolskiej, a także w kazaniu nad otwartą trumną w dniu eksportacji⁷.

Wydarzenia jesienią 1956 roku następowały po sobie bardzo szybko. Pod koniec października wrócił do Warszawy Ks. Prymas Stefan Kard. Wyszyński, wówczas także rozeszły się pierwsze pogłoski o nowym biskupie dla Opola.

Dekret nominacyjny do Opola wręczył osobiście biskupowi Jopowi Ks. Prymas na Jasnej Górze w dniu 1 XII 1956 r.⁸. Powołując się na reskrypt Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej z dnia 18 IV 1951 r. mianował biskupa Fr. Jopa biskupem w Opolu i „swoim specjalnym delegatem na terytorium Ordynariatu Opolskiego, z pełną jurysdykcją jaka przysługuje biskupowi rezydencjalnemu”⁹.

Nazajutrz po wręczeniu nominacji, w dniu 2 grudnia, odbyła się na Jasnej Górze konferencja nowych ordynariuszy Zachodnich i Północnych Diecezji¹⁰. Następnego dnia w domu arcybiskupim w Krakowie, o godz. 16.00, odbyło się przekazanie archidiecezji wracającemu na swój urząd ks. arcybiskupowi Eugeniuszowi Baziakowi, w obecności biskupa sufr. St. Rosponda, ks. kanclerza L. Kuczkowskiego i ks. kapelana J. Moronia.

Natomiast duchowieństwo Krakowa, w liczbie ok. 200 księży, pożegnało swojego dotychczasowego rządcę nazajutrz, 4 grudnia, o godz. 12.00. Serdeczne podziękowanie i wyrazy szczerzej wdzięczności wypowiedzieli w swoich przemówieniach biskup St. Rospond i ks. infułat F. Machay¹¹. Z Krakowa biskup Jop wyjechał do Sandomierza w dniu 5 grudnia 1956 r.

5 Pismo Sekretariatu Stanu z 18 IV 1951, nr 2475/51 — por. WDOp 12 (1957), 10.

6 Bardziej szczegółowe dane na temat wydarzeń w związku ze zniesieniem tzw. „stanu tymczasowości administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich” — por. bp W. Urban, *Archidiecezja wrocławska w latach 1945—1965*, Nasza Przeszłość XXII (1965) 26—28, oraz K. Dola, art. cyt., s. 101—102.

7 WDOp 32 (1977) 44.

8 LF I 249.

9 Decretum, N. 3497/56/P, z 1 XII 1956, Archiwum Kurii Diecezjalnej w Opolu (ADOp) Va. I, 2 (Regimen); WDOp 12 (1957) 10.

10 LF I 249.

11 Tamże.

Z zachowanych dokumentów wynika, że w Sandomierzu liczył jeszcze na cofnięcie swojej nominacji do Opolą. W tym celu 1 grudnia, a więc jeszcze przed otrzymaniem dekretu nominacyjnego, skierował na ręce Ks. Prymasa dość obszerny list z prośbą o wyjednanie u Stolicy Apostolskiej zmiany decyzji¹².

W swoim piśmie uzasadniał to przede wszystkim brakiem dostatecznych danych, gdyż „charakter Administracji Apostolskiej w Opolu, skład duchowieństwa i wiernych wymagają od biskupa, który tam stanie do pracy szczególnej znajomości tego środowiska, jego niewidocznych i niedostrzegalnych, ale bardzo czułych nastrojów i wrażliwości, rozbudzonych teraz zwłaszcza po ciężkich i bolesnych przeżyciach, dla nas tutaj zrozumiałych, ale nie dających się wytłumaczyć i wyjaśnić ludziom tamtego terenu. Wielką rolę odgrywa w tym wszystkim sprawa zaufania z jakim wierni, a zwłaszcza duchowieństwo, spotkają przybywającego do nich biskupa (...). Nieufność do obcych jest duża i trzeba przyznać nie pozbawiona podstaw. Ten stan rzeczy istnieje wśród świeckich, jest zaś mocno spotęgowany wśród duchownych. Nie widzę w sobie możliwości takiego trafienia do tych ludzi, by mogli mieć zaufanie do obcego im biskupa, którego będą uważać za narzuconego przez warunki wytworzone w Polsce. Ktoś ze Śląska na pewno by im lepiej odpowiedział jako rządcą diecezji, biskup ze środkowej Polski natrafi na bardzo duże trudności (...). Jestem w dodatku dość zmęczony okolicznościami mojej pracy w ostatnich czterech latach, gdy warunki pracy wymagały działania w okolicznościach bardzo nieraz dwuznacznych i gdy zaufanie trzeba było zdobywać dużym niekiedy wysiłkiem (...)”. W liście swoim dodaje jeszcze, że chętnie pójdzie do któregośkolwiek biskupa jako sufragana, albo zamieszka w jakimś klasztorze męskim, aby w ten sposób dalej służyć Kościołowi swoją pracą. Wykluczał natomiast możliwość powrotu do Sandomierza, gdyż — jak pisze — biskup J. Lorek „podjął starania o wyznaczenie nowego biskupa sufragana”¹³.

Niespełna pół roku później, będąc już w Opolu, kieruje ponownie pismo do Ks. Kardynała Prymasa, w którym nadal podtrzymuje prośbę o cofnięcie nominacji, argumentacja jest podobna, podkreśla znowu brak znajomości środowiska i obawę przed nieskutecznością swojej pracy biskupiej¹⁴.

Obawy powyższe były częściowo słuszne, ponieważ część duchowieństwa była początkowo niechętna, a przynajmniej z rezerwą i nieufnie przyjęła wiadomość o nominacji biskupa Fr. Jopa do Opolą.¹⁵ Reakcja ze strony biskupa, jak i nieufność części duchowieństwa były w ówczesnych warunkach zrozumiałe. Po bolesnych przeżyciach do niezbyt scalonego jeszcze środowiska opolskiego przychodził biskup właściwie nikomu nie znany, a wiele nabrzmiałych problemów czekało na szybkie rozwiązanie. Wszystko to wymagało ogromnego doświadczenia, zrozumienia, cierpliwości i sprawiedliwego traktowania wszystkich.

12 ADOP — teka bpa Fr. Jopa, (PJ), pismo do Prymasa Polski z 1 XII 1957 (maszynopis), s. 3.

13 Tamże, s. 2; oraz por. bp W. Wójcik, zob. wyżej, przyp. 4, autor twierdzi, że w piśmie tym są analogie psychologiczne do zrzeczeń przedkładanych w Sandomierzu w 1939 i 1943 r.

14 ADOP, Reg. Dioeces. ogl. vol. 1, pismo do Prymasa Polski z dnia 28 III 1957 i uzupełnienie z dnia 2 IV 1957 r. (rękopisy), s. 4.

15 Bp Fr. Jop jeszcze w Krakowie (listopad 1956) dowiedział się „od osoby bardzo wiarygodnej”, że na wieść o jego nominacji powstało pewne poruszenie przeciwko tej decyzji i „postanowiono zbierać podpisy i wysyłać delegacje z żądaniem, aby w Opolu był mianowany biskupem ktoś z miejscowych kapłanów. Wysunięto nawet konkretne nazwiska i podjęto zupełnie zdecydowanie starania” — por. list bpa Fr. Jopa do Prymasa Polski z 1 XII 1956. W Archiwum Kurii zachowały się pewne ślady tej akcji — por. pismo grupy księży do Prymasa Polski — ADOP VA I, 2.

Zacytowany wyżej w obszernych fragmentach list biskupa do Ks. Prymasa świadczy o wielkiej dojrzałości autora, o zdawaniu sobie sprawy z powagi sytuacji i o trudzie czekających go w Opolu zadań. Z perspektywy lat można chyba już teraz stwierdzić bez przesady, że Opatrzność wyznaczyła na ówczesne czasy właściwego pasterza, oraz że biskup Fr. Jop od samego początku umiał zdobywać sobie zaufanie; a po jakimś czasie uznanie i podziw dla swojej wielkiej skromności, ubóstwa i pobożności, oraz bezpośredniego i sprawiedliwego traktowania wszystkich. Jego wielką i historyczną zasługą pozostanie fakt, że swoją postawą i sposobem pasterzowania umiał zintegrować tak kapłanów, jak i wiernych, pochodzących z różnych stron i środowisk.

Jak wyglądało pierwsze zetknięcie się biskupa z nowym środowiskiem opolskim? Do Opola biskup Fr. Jop poraz pierwszy w życiu przyjechał w przeddzień ingresu do katedry i objęcia rządów w diecezji, to jest w sobotę 15 grudnia 1956 r. W Księdze czynności biskupich zamieścił krótką notatkę na ten temat: „W nocy o godz. 23.30 udałem się pociągiem wprost z Warszawy do Opola, by objąć stanowisko biskupa w Opolu. Przyjechałem na godz. 5.45 rano i udałem się, doprowadzony przez jakiegoś młodego robotnika, do Kurii. Opola przedtem nie znałem”¹⁶. Po odprawieniu Mszy św. w kościele OO. Franciszkanów i spożyciu posiłku w Seminarium opolskim, zapoznał się z pracownikami Kurii¹⁷, oprowadzony po gmachu przez ks. infułata Emila Kobierzyckiego, dotychczasowego wikariusza kapitulnego (1951—1956)¹⁸. W tym dniu jeszcze nie urzędował.

Nazajutrz 16 grudnia 1956 r., w III niedzielę Adwentu, odbył swój pierwszy uroczysty ingres do katedry św. Krzyża w Opolu¹⁹. Procesyjne wyprowadzenie z domu biskupiego do katedry rozpoczęło się o godz. 10.30. Procesja przeszła ulicami: Książąt Opolskich i Katedralną, udział w niej wzięły liczne delegacje parafialne, duchowieństwo i zakony. Na placu katedralnym Biskupa Ordynariusza witali: w imieniu władz wojewódzkich Wincenty Karuga, zastępca przewodniczącego Prezydium WRN; w imieniu władz miejskich — Karol Musioł, przewodniczący Miejskiej Rady Narodowej; w imieniu katolików i przedwojennych działaczy polonijnych — mecenas Walenty Piętka z Raciborza; następnie przedstawiciele górników, młodzieży i dzieci²⁰. Po wejściu do świątyni nastąpiło powitanie przez dotychczasowego rządcę ks. inf. E. Kobierzyckiego, po czym nowy Pasterz odprawił uroczystą Mszę św. pontyfikalną. Po Ewangelii, ks. Kazimierz Borcz, ówczesny proboszcz parafii NMP w Opolu, odczytał pierwszy list pasterski nowego Ordynariusza²¹. Do przybyłych licznie kapłanów i wiernych nowy Arcypasterz przemówił po skończonej Mszy św.²². Na zakończenie odmówił przed obrazem Matki Bożej Opolskiej modlitwę prosząc o Jej pomoc i wstawiennictwo. Ten akcent maryjny wszedł

16 LF I 249. Do Opola przyjechał po odbytej w Warszawie Konferencji Biskupów Ordynariuszy.

17 Tamże.

18 Por. K. Borcz, *Sp. ks. Emil Kobierzycki*, WDOp 18 (1963) 91—93.

19 Por. Z. Curzydło, *Objęcie władzy przez J. E. Ks. Biskupa Dra Franciszka Jopa*, WDOp 12 (1957) 36—38.

20 Tamże, s. 37.

21 Tekst listu zob. WDOp 12 (1957) 12—16.

22 Tamże, s. 17—19.

potem w zwyczaj, który często powtarzał przy różnych uroczystościach kościelnych w katedrze²³.

Po uroczystości w katedrze, duchowieństwo przeszło do sali kapitulnej w Kurii, gdzie w imieniu kapłanów oraz Rady Konsultorów Diecezjalnych nowego Pasterza powitał ks. radca Karol Tokarz, dziekan opolski i proboszcz parafii św. Józefa w Opolu²⁴. Z kolei odbyło się protokolarne przejęcie agend kurialnych i zarządu kościelnego Śląska Opolskiego. Wobec zebranych Konsultorów Diecezjalnych został odczytany dekret Prymasa Polski z dnia 1 XII 1956, a następnie podpisany protokół kanonicznego objęcia urzędu²⁵.

Przeważająca większość duchowieństwa i ogół wiernych nowego Arcybiskupa przyjął życzliwie i serdecznie. Podkreślano powszechnie fakt, że Opole wreszcie otrzymuje pierwszego biskupa, że już odtąd dla istotnych w życiu diecezji czynności sakralnych, zwłaszcza święceń kapłańskich, nie trzeba będzie sprowadzać biskupów z sąsiednich diecezji²⁶.

Początki pracy w Opolu nie były łatwe. Biskup nie spieszył się z decyzjami²⁷, sytuację jednak w dużym stopniu rozładował pierwszy list pasterski, któremu warto nieco dokładniej się przyjrzeć, a nawet zacytować niektóre jego fragmenty²⁸. List ten został odczytany z ambon kościołów w dniu ingresu; był on napisany szczerze i wyczuwa się w nim obawy podnoszone w piśmie do Ks. Prymasa z dnia 1 XII 1956 r., prosi o zaufanie i współpracę, zdaje sobie jednak sprawę z panujących nastrojów, ale pragnie wszystkich zjednoczyć w oparciu o żywą religijność i szczerą przywiązaną do Kościoła, dlatego pisze: „Nie znam szczególnych właściwości, cechujących środowisko katolickie Opolszczyzny, ale wiem dobrze, że katolicka ludność tutejsza odznacza się żywą religijnością i szczerą przywiązaną do Kościoła”, który „nie nawoływał nas nigdy do czynów nienawiści, lecz przeciwnie — bolał nad tym, gdy uczucie nienawiści dochodziło do głosu i żądał od swych wyznawców jedności i zgody” W liście nawiązuje dalej do starań, jakie podejmował w celu cofnięcia nominacji do Opoli, jednak z chwilą przyjęcia woli Kościoła, postanowił poświęcić się bez reszty nowym obowiązkom:

„Gdy w dniu dzisiejszym obejmuję zarząd kościelny Śląska Opolskiego i staję między Wami jako wasz pasterz, macie pełne prawo zadać mi pytanie, czego możecie oczekiwać ode mnie i z czym ja do was przychodzę? Przychodzę z dobrą wolą i przynoszę szczerą i wyłączną intencję służenia Panu Bogu i waszym душom nieśmiertelnym, Krwią Zbawiciela odkupionym. Niczego nie obiecuję, przynoszę jedynie pragnienie całkowitego poświęcenia mojej pracy biskupiej sprawie Bożej i chęć budowania według moich możliwości, słabymi moimi siłami, Królestwa Bożego na ziemi, a choć jestem wam nieznany, chcę wam okazywać jak najwięcej życzliwości biskupiej. Bogu wiadomym jest, że nie pragnąłem tego stanowiska, jakie

23 Por. drugi ingres po ustanowieniu diec. opol. 16 VII 1972 — WDOp 28 (1973) 114, 121.

24 Por. Z. Curzydło, art. cyt., s. 38.

25 ADop VA (regimen), Protokół podpisali: bp Fr. Jop, ks. E. Kobierzycki, ks. M. Banach, ks. K. Tokarz, ks. A. Wodarz, ks. not. Z. Curzydło.

26 Katowice i Wrocław były bez biskupów, najbliższy biskup był w Częstochowie, bp Z. Goliński, który też zwykle przyjeżdżał udzielać święceń kapłańskich.

27 M. in. nie należał na opuszczenie służbowego mieszkania w domu biskupim przez byłego wikariusza kapit. ks. E. Kobierzyckiego, ponadto zatwierdził na stanowiskach dotychczasowy personel kurialny (rel. ustne).

28 WDOp 12 (1957) 12—16.

dzisiaj obejmuję. Gdy jednak woli Kościoła odmienić się nie dało, przystępuję do pracy i będę się starał Panu Bogu sił swoich nie skąpić”²⁹.

Jeżeli chodzi o kształtowanie się zakresu władzy i kompetencji to w Opolu biskup Jop od samego początku posiadał władzę biskupa rezydencjalnego, wraz z prawem przenoszenia i usuwania proboszczów³⁰. Otrzymał również „*facultates quinquenales*”, jakie Stolica Apostolska zwykła udzielać ordynariuszom miejsca³¹, jednak do 1967 roku władzę tę sprawował jako specjalny delegat Prymasa Polski, mianowany z upoważnienia Stolicy Apostolskiej³².

Istotnym krokiem w kierunku ostatecznej stabilizacji kanonicznej był dopiero dekret Kongregacji Konsystorialnej z dnia 25 V 1967 r., mianujący biskupa Fr. Jopa Administratorem Apostolskim „*ad nutum Sanctae Sedis*”, z potwierdzeniem dotychczasowych uprawnień biskupa rezydencjalnego³³. Od tego czasu biskup poczuł się w Opolu pewniej i nawet sprowadził swoje nieruchomości z Sandomierza do Opola³⁴.

Długa i niełatwa była droga do ostatecznego ustanowienia kanonicznego diecezji opolskiej. Stolica Apostolska musiała liczyć się z istniejącymi realiami politycznymi³⁵, jednak po ratyfikacji „Układu o podstawach normalizacji wzajemnych stosunków między Polską i Republiką Federalną Niemiec” w dniu 3 VI 1972 r. nie zwlekała długo z ostatecznymi decyzjami³⁶.

Wyraził to zwięźle w swoim przemówieniu Prymas Polski na audyencji u Ojca św. Pawła VI w dniu 9 XI 1972 r.:

„Nie ulega wątpliwości, że ratyfikacja umów polsko-niemieckich stworzyła warunki korzystne dla ostatecznego załatwienia sprawy. Wasza Świątobliwość oświadczył mi w ubiegłym roku, że skoro tylko nastąpi ratyfikacja umów, Stolica Apostolska nie opóźni się ze swoimi decyzjami. Tak też się stało w niespełna miesiąc czasu. Było to możliwe dzięki wielomiesięcznej pracy przygotowawczej, kierowanej perspektywicznie przez arcybiskupa Agostino Casaroli. W Sekretariacie Stanu biskup Bronisław Dąbrowski, sekretarz Episkopatu Polski, przez wiele godzin w ciągu dwóch lat omawiał projekty Episkopatu Polski ilustrowane specjalnymi mapami³⁷. Projekty te i mapy były wnikliwie i pilnie studiowane przez pracowników Sekretariatu Stanu, tak że Wasza Świątobliwość mógł bezpiecznie i zgodnie z potrzebami duszpasterskimi 9 milionów rzeszy wiernych Polaków, należących do Kościoła świętego na tych terenach, powziąć te błogosławione decyzje”³⁸.

29 Tamże, s. 15.

30 Dekret Prymasa Polski z 1 XII 1956, WDOp 12 (1957) 10.

31 Dekret Prymasa Polski z 10 XII 1956, ważny na 5 lat, kolejno odnawiany, tamże, s. 10.

32 Por. pismo Sekr. Stanu z 18 IV 1951 i dekret Prymasa z 1 XII 1956, tamże, s. 10.

33 Dekret Kongregacji Konsystorialnej z 25 V 1967, ADOP VA II, WDOp 22 (1967) 149.

34 Por. bp W. Wójcik, zob. wyżej, przyp. 5. Nieruchomości te, to przede wszystkim jego bogaty księgozbiór oraz komplet prostych mebli, które po śmierci przekazano, według życzenia właściciela, najbliższej rodzinie. Część księgozbioru przewieziono do Biblioteki Seminaryjnej w Nysie.

35 Por. List Episkopatu Polski o ustanowieniu stałej organizacji kościelnej na Ziemiach Odzyskanych z 30 X 1972, WDOp 28 (1973) 100.

36 Por. Komunikat 131 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, Kraków 28 VI 1972, WDOp, tamże, s. 95—96.

37 Kuria Opolska, na polecenie Sekretariatu Episkopatu Polski, przygotowała dokładne mapy, oprac. przez ks. dr. J. Sossallę oraz wykazy dotyczące sieci dekanalnej przyszłej diecezji opolskiej, ADOP VA II (Regimen).

38 Przemówienie Prymasa Polski na audyencji u Ojca św. Pawła VI w dniu 9 XI 1972, WDOp 28 (1973) 87—90.

Wprawdzie bulla erekcyjna diecezji opolskiej „*Episcoporum Poloniae*” jak i bulla nominacyjna pierwszego jej biskupa rezydencjalnego „*Christi verba*”, noszą datę 28 VI 1972 r.³⁹, to jednak te historyczne decyzje zapadły w Rzymie dwa dni wcześniej, o czym świadczy pismo Sekretarza Stanu i zarazem Prefekta Rady do Spraw Publicznych Kościoła kard. J. Villot, powiadamiające w dniu 26 VI 1972 r. Ks. Prymasa o tych decyzjach papieskich⁴⁰. W oparciu o ten dokument Prymas Polski wydał odpowiednie zarządzenia wykonawcze w dniu 29 VI 1972 r.⁴¹, w których m. in. zobowiązuje Biskupa Opolskiego do powiadomienia duchowieństwa i wiernych w drodze odezwy o swojej nominacji i utworzeniu diecezji, a następnie do kanonicznego jej objęcia i uroczystego ingresu do katedry, równocześnie też pismo powiadamia, że do nowej diecezji „są inkardynowani ci kapłani, którzy spełniają święte posługi kapłańskie na mocy misji kanonicznej i zatrudnieni są na terenie nowej Diecezji, oraz mają tam swoją rezydencję kanoniczną w momencie ogłoszenia niniejszych zarządzeń wykonawczych, za wyjątkiem kapłanów zakonnych”⁴².

Protokolarne objęcie kanoniczne zarządu diecezją opolską wobec konsultorów diecezjalnych miało miejsce 16 lipca 1972 r.⁴³. W tym samym dniu odbył się również ingres do katedry opolskiej; była to niedziela, a zarazem dzień dorocznej uroczystości odpustowej Matki Bożej Opolskiej. Po procesjonalnym wprowadzeniu do kościoła i po wstępnych powitaniach, ks. kanclerz A. Sitek odczytał pismo Sekretarza Stanu do Prymasa Polski⁴⁴, a następnie pismo od Ks. Prymasa⁴⁵, po czym biskup złożył wyznanie wiary i przysięgę na wierność Ojcu św. W imieniu zebranych pierwszego Biskupa Opolskiego powitał w murach katedry ks. biskup sufragan W. Wycisk⁴⁶, obecni kapłani złożyli potem swojemu Ordynariuszowi homagium.

Warto odnotować w tym miejscu również list pasterski, jaki był w tym dniu czytany w katedrze i w parafiach, który ważny jest nie tylko z punktu widzenia duszpasterskiego, ale także narodowościowego, ponieważ biskup zajmuje w nim publiczne stanowisko wobec tzw. akcji łączenia rodzin i wyjazdu do RFN, pisząc: „Nadto zwracam się jako Wasz biskup i pasterz z gorącą prośbą: nie wyjeżdżajcie ze Śląska, nie opuszczajcie ziemi swoich ojców, pozostańcie tutaj, gdzie od wieków mieszkali Wasi Przodkowie”⁴⁷. Poruszenie i napięcie w wielu miejscowościach rzeczywiście zaczęło stopniowo opadać i zanikać. W liście z satysfakcją podkreślił biskup następnie pomyślnie uwieńczenie długoletnich wysiłków i sta-

39 Tekst łaciński i tłum. polskie obu dokumentów zob. WDOp 28 (1973) 65—71.

40 Tłum. polskie zob. tamże, s. 76—78.

41 Pismo Prymasa Polski, Nr 2182/72/P, tamże, s. 81.

42 Tamże.

43 Por. *Protocollum captae possessionis noviter erectae Dioecesis Opoliensis ab episcopo Francisco Jop eiusdem Dioecesis primo Ordinario*, por. ADOp VA II (Regimen); oraz WDOp 28 (1973) 103. Na dokumencie tym widnieją następujące podpisy Konsult. Diecezji.: bp W. Wycisk, bp A. Adamiuk, ks. A. Jokieli, ks. K. Gaworski, ks. J. Skorupa, ks. K. Borcz (ks. Fr. Pieruszka w tym czasie przebywał za granicą).

44 WDOp 28 (1973) 76.

45 Tamże, s. 81.

46 Tekst przemówienia zob. tamże, s. 114—116.

47 List pasterski z dnia 16 VII 1972, tamże, s. 108—111.

rań Episkopatu, własnych i wielu innych ludzi odnośnie ustanowienia diecezji ⁴⁸.

II. DZIAŁALNOŚĆ DUSZPASTERSKA W DIECEZJI

Kiedy biskup Fr. Jop obejmował w 1956 r. rządy w Opolu, życie duszpastersko-kościelne było w zasadzie ustabilizowane. Zmiany jednak, jakie zaszły w Polsce pod koniec 1956 r. i specyficzna sytuacja na Śląsku Opolskim wymagały od biskupa nowych decyzji duszpastersko-organizacyjnych. W następnych latach, obok normalnego duszpasterstwa, dochodziły realizacje kolejnych programów krajowych oraz inicjatywy duszpasterskie z racji wydarzeń ogólnokościelnych.

W działalności duszpasterskiej każdy biskup uzależniony jest od pomocy i współpracy kapłanów, od ich gorliwości i zrozumienia ⁴⁹. Nic więc dziwnego, że wiele czasu i energii poświęcał biskup kapłanom, przeżywał ich kłopoty i problemy, starał się im zaradzić zwłaszcza poprzez troskę o ciągłą formację.

1. Duszpasterz duszpasterzy — troska o kapłanów i Seminarium Duchowne

Od początku swojej działalności w Opolu jako warunek skutecznej działalności duszpasterskiej uważał przede wszystkim zdobycie zaufania podległego mu duchowieństwa do swojej działalności. Wprost bał się i był jakoś przewrażliwiony na punkcie ewentualnego braku takiego zaufania ⁵⁰. Obawy zresztą nie były bezpodstawne, jeśli się zważy ówczesną niezintegrowaną mozaikę duchowieństwa opolskiego.

Zasadniczy trzon tego duchowieństwa stanowili księża pochodzenia śląskiego, którzy też z tego powodu nadawali ton duszpasterstwu; drugą grupą byli księża z archidiecezji lwowskiej (w 1949 r. było ich 94), reszta to kapłani przybyli z innych diecezji (w 1949 r. było ich 59) ⁵¹. Księża miejscowi napotykali w pierwszym okresie na większe trudności adaptacyjne w nowych warunkach, niż kapłani przybyli z innych diecezji, początkowo dla wielu były to trudności głównie natury językowej, a czasem dochodziły jeszcze podejrzenia o niechęci do Polski, jeśli ksiądz nie głosił z amfony patriotycznych kazań. „A przecież tendencje do „apolityczności” miały swoją genezę historyczną: zakaz w czasach pruskich i niemieckich poruszania jakichkolwiek tematów politycznych oraz nakazy władz hitlerowskich angażowania się w narodowy socjalizm. Duchowień-

48 Starania o stabilizację kanoniczną diecezji opolskiej podejmował również osobiście bp Fr. Jop w rozmowach w Kurii Rzymskiej, m. in. w dniu 9 XII 1967 w rozmowie z abpem A. Casaroli w Sekret. Stanu — por. LF III, s. 143. Starania innych osób, zwłaszcza Episkopatu streszcza zwięźle List pasterski Episkopatu z 30 X 1972, WDOp 28 (1973) 908—102.

49 Por. Sobór Wat. II, Dekret o past. zadaniach biskupów w Kościele, nn. 15—16, 28, 30.

50 Por. pismo do Prymasa Polski z dnia 1 XII 1956, ADOp, PJ, oraz pierwszy list pasterski z 16 XII 1956: „Prócz wsparcia Opatrzności potrzebne jest jeszcze dla należytych osiągnięć w mojej pracy pełne zaufanie do mnie tak duchowieństwa, jak i wiernych. (...) Przychodzę jako biskup katolicki do ludności katolickiej, jestem więc w swej duchowej rodzinie (...). To mi daje nadzieję, że i ja spotkam się z waszym zaufaniem, z waszą przychylnością”. WDOp 12 (1956) 13.

51 Por. szczegółowe zestawienia i doskonały opis duchowieństwa w pierwszych latach po wojnie na Opolszczyźnie — K. Dola, art. cyt., s. 82—85.

stwo usiłowało pozostać tu neutralne. Utrzymanie tej linii dyktowały i teraz względy duszpasterskie, szczególnie w parafiach mieszanych”⁵².

O wielkiej dojrzałości i znajomości specyficznej sytuacji nowego biskupa w Opolu świadczy fakt, że tej linii „neutralnej” trzymał się w swojej działalności, a zwłaszcza w publicznych wystąpieniach. Na dowód czego wystarczy wskazać na jego listy pasterskie i odezwy; za zrozumienie tej sytuacji od samego początku duchowieństwo było mu wdzięczne.

Innym pociągnięciem, którym zaskarbił sobie zaufanie duchowieństwa i wiernych, było cofnięcie krzywdzących decyzji i przywrócenie urzędów proboszczowskich kapłanom, usuniętym z tych stanowisk z lipcu 1954 r.⁵³. Były to pierwsze dekryty, które podpisał nazajutrz po swoim ingresie do katedry opolskiej 16 XII 1956 r. Nie bez znaczenia było również mianowanie swoim wikariuszem generalnym powszechnie szanowanego w diecezji i bardzo zasłużonego ojca duchownego w Seminarium wrocławskim, oraz duszpasterza polonii wrocławskiej przed wojną, ks. dra Henryka Grzondziela, późniejszego biskupa sufragana opolskiego (1959—1968)⁵⁴.

Biskup Ordynariusz robił wszystko, aby kapłani i wierni nie czuli się z racji swojego pochodzenia pokrzywdzeni. Starał się odpowiedzialne stanowiska i odznaczenia przyznawać kapłanom według ich zdatności i zasług, a nie miejsca pochodzenia, chociaż pilnował zwykle właściwej proporcji i sprawiedliwego podziału. Od samego początku do końca swych rządów starał się o integrację i scalenie duchowieństwa i wiernych, przy czym często podkreślał, że długich procesów historycznych nie przeżyje jedno pokolenie, że trzeba kierować się roztropnością i cierpliwością, oraz nadrzędnymi kryteriami „religii katolickiej, którą wszyscy wyznajemy”⁵⁵.

Mimo wyżej przedstawionej postawy, nowy Rządca w Opolu nie był w stanie, z przyczyn od siebie niezależnych, uchronić diecezji od znacznego uszczuplenia stanu liczebnego duchowieństwa. Na skutek tego liczba duchowieństwa, po odliczeniu zmarłych (ok. 200) i wliczeniu 413 neoprezbiterów⁵⁷, utrzymuje się stale na jednym poziomie (w 1957 — 637 kapłanów, a w 1976 — 659 księży), gdy tymczasem powiększyła się liczba diecezjan o około 300 tys. (w 1977 — ok. 1.600 tys.), a także rozwinęła się sieć placówek duszpasterskich. Nic więc dziwnego, że biskup bronił stanu

52 Tamże, s. 83.

53 WDOp 12 (1957) 67. M. in. na swoje placówki duszpasterskie powrócili wtedy: ks. J. Dolla (par. św. Józefa w Zabrze), ks. B. Gade (par. św. Józefa w Raciborzu), ks. A. Klement (par. Chróścina Op.), ks. B. Kudlek (par. Jemielnica), ks. Fr. Pieruszka (par. św. Anny w Zabrze), ks. I. Przybysz (par. Bodzano-wice), ks. J. Skorupa (par. Chrzęszczyce), ks. G. Weidlich (par. Cyprzanów).

54 WDOp 12 (1957) 127, por. bp Fr. Jop, Odezwa w związku ze śmiercią śp. ks. biskupa sufr. Henryka Grzondziela, WDOp 23 (1968) 240.

55 Zob. WDOp 12 (1957) 13.

57 Por. H. J. Sobeczko, *Życie i działalność śp. ks. biskupa Fr. Jopa*, WDOp 32 (1977) 54.

posiadania diecezji i nad faktem wyjazdów bolał, co było jego najdotkliwszym doświadczeniem przez cały okres pasterzowania w Opolu ⁵⁸.

Niewystarczający stan liczebny duchowieństwa w diecezji był z kolei powodem, że troszczył się bardzo o wzrost powołań kapłańskich i zakonnych. Tematyce tej poświęcił 7 listów pasterskich, 5 odezwo, oraz cały szereg zarządzeń, dotyczących głównie Tygodni Powołań ⁵⁹. Mianował ponadto aż 3 referentów diecezjalnych do spraw powołań ⁶⁰, a także troskę o te sprawy zlecił diecezjalnemu duszpasterstwu Służby Ołtarza ⁶¹, które w tym względzie wydaje się mieć największe osiągnięcia.

Ze staraniami o wzrost powołań łączyła się również troska o rozwój i coraz wyższy poziom Seminarium Duchownego. Z myślą o pracy w tej uczelni w okresie rządów wysłał na studia specjalistyczne na KUL 20 kapłanów, z tego w pierwszym roku swojego pasterzowania wysłał 7 księży, nie przypuszczając chyba wtedy, że w tej liczbie znajdzie się jego przyszły następca na katedrze biskupiej w Opolu. Ubolewał nad tym, że wielki brak kapłanów w diecezji zmusza go do czasowego obarczania profesorów Seminarium innymi zajęciami, zwłaszcza obowiązkami w duszpasterstwie parafialnym ⁶². Poparł również inicjatywę środowiska naukowego przy Wyższym Seminarium Duchownym w Nysie, które od 1968 r. wydaje własne czasopismo pt.: „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” ⁶³.

Celem podniesienia formacji intelektualnej w ostatnich latach zezwalał chętnie kapłanom na kontynuowanie studiów na różnych Wydziałach Teologicznych. Również w trosce o lepszą formację, na wniosek profesorów Seminarium, zreorganizował praktykę trzechletnich egzaminów wikariuszowskich i wprowadził obowiązkowe egzaminy proboszczowskie ⁶⁴. Temu samemu celowi służyły organizowane każdego roku konferencje rejonowe ⁶⁵ oraz kursy duszpasterskie na Górze św. Anny ⁶⁶, w Ny-

58 Wspomniął o tym Prymas Polski w kazaniu podczas obrzędów pogrzebowych bpa Fr. Jopa, zob. WDOp 32 (1977) 38.

59 Szczególnie ważne było zarządzenie z 25 I 1969, podające ramowy program obchodu Tygodnia Powołań w każdym roku, WDOp 24 (1969) 45—46; oraz Materiały pomocnicze, tamże, s. 46—47. Program ten polecił biskup ogłaszać każdego roku w *Kalendarzu Diecezji Opolskiej* (Ordo), por. rok 1977, s. 87; rok 1978, s. 78—80.

60 Zostali mianowani: ks. mgr Z. Nabzyk i ks. W. Horiszny, por. *Rocznik Diec. Opol.*, rok 1974, s. 29; natomiast referentem d/s powołań zakonnych został ks. T. Binkowski TJ z Opola, por. ADOp — Ref. Duszp., Powołania duchow.

61 Ten dział duszpasterski, kierowany przez diec. duszp. LSO ks. W. Globischa wymaga jednak odrębnego opracowania.

62 Wspominał o tym często na posiedzeniach Rady Profesorskiej w Wyż. Sem. Duch. w Nysie.

63 Pierwsze dwa tomy (rok 1968, 1970) nosiły tytuł: *Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego*, Wyd. Św. Krzyża w Opolu, redaktor ks. K. Dola z Nysy.

64 Por. Zarządzenie w sprawie egzaminów trzechletnich i proboszczowskich z 7 IV 1973, WDOp 28 (1973) 183—184; oraz Regulamin egzaminów proboszczowskich, WDOp 30 (1975) 72.

65 W roku 1968 odbyły się nawet 3 serie konferencji rejonowych w 5 ośrodkach diecezji: I seria — 19 do 24 II, na temat zagadnień wiary we współczesnym świecie (z okazji Roku Wiary); wykłady głosili prof. Seminarium: ks. T. Kłak, Formy i rodzaje wiary religijnej; ks. A. Nossol, Historyczno-zbawcza wiara w ujęciu współczesnej teologii dogmatycznej; ks. R. Bigdoń, Niektóre aspekty wychowawcze do życia z wiary na tle warunków społecznych, por. WDOp 23 (1968) 154;

sie⁶⁷ lub Opolu⁶⁸. Prawie wszystkim konferencjom i kursom przewodniczył osobiście, o ile nie przeszkodziły temu jakieś nadzwyczajne zajęcia.

Usilnie troszczył się nie tylko o formację naukowo-duszpasterską, ale także o coraz intensywniejsze życie wewnętrzne swoich kapłanów. W tym celu zaprowadził po swoim przeniesieniu do Opola obowiązek udziału wszystkich kapłanów w rekolekcjach zamkniętych każdego roku⁶⁹ oraz polecił organizowanie miesięcznych adoracji Najśw. Sakramentu dla kapłanów w większych ośrodkach miejskich⁷⁰. Zapoczątkował również do-roczone pielgrzymki duchowieństwa na Jasną Górę w dniu 12 IX (dawne wspomnienie Imienia NMP), pierwsza taka pielgrzymka odbyła się w 1961 roku⁷¹, każdorazowo w tym swoistym „dniu skupienia” bierze udział około 300 kapłanów. Biskup Ordynariusz przewodniczył prawie wszystkim tym pielgrzymkom i podczas Mszy św. wygłaszał okolicznościowe kazanie i następnie krótkie rozważanie podczas jednej stacji Drogi Krzyżowej, odprawianej wspólnie na Wałach po Mszy św. Z jego inicjatywy odbyła się również pielgrzymka kapłanów do Niepokalanowa 15 VI 1972 r.⁷².

Mając na uwadze systematyczną pracę nad pogłębianiem życia wewnętrznego kapłanów mianował pięciu diecezjalnych ojców duchownych⁷³. Natomiast swój testament duchowy dla kapłanów zamknął w specjalnym liście, który poświęcił „większej trosce i usilnemu staraniu o doskonałość i świętość kapłańską” z dnia 1 III 1976 r., napisanym już

II seria — 20 do 25 V na temat duszpasterstwa rodzin, wykłady: Dlaczego współczesna rodzina wymaga specjalnej opieki duszpasterskiej; Duszpasterskie dyrektywy Kościoła dotyczące problemu rodziny; Poradnictwo rodzinne i odpowiedzialne rodzicielstwo, por. tamże, s. 155.

III seria — 29 do 31 VIII, poświęcona zagadnieniom katechetycznym, wykłady: bp J. Stroba, Stan katechezy w Polsce na tle katechezy zagranicznej; bp P. Bednarczyk, Przegląd zagadnień związanych z katechizacją u progu nowego roku katechetycznego; o. Fr. Małaczyński OSB, O wychowaniu przez liturgię, ADOp — vol. Konferencje rejonowe, oraz LF III, s. 190.

66 Odbywały się tam kursy katechetyczne i liturgiczne, m. in.: 24—25 IX 1957 kurs katech. dla kapłanów (wykłady ks. profesorowie: J. Dajczak, Fr. Leśnik, J. Wojtukiewicz, Fr. Ilków-Gołąb, WDOp 12 (1957) 461; 20—21 IX 1967 kurs liturg. (wykłady wygłosili: ks. W. Globisch, ks. Majewski, salez., ks. W. Schenk, ks. H. Sobeczko), WDOp 22 (1967) 267; 23—24 IV 1974 kurs duszp. młodz. (wykłady: ks. Fr. Blachnicki, ks. Fr. Jastrzębski, ks. A. Bardecki), WDOp 29 (1974) 282.

67 W Nysie i na Górze św. Anny w dniach 3—4 VIII 1965, kurs liturgiczny (wykłady: ks. St. Czerwik, ks. W. Schenk, bp A. Wronka, bp Fr. Jop) — por. sprawozdanie: ks. A. Marcol, *Pierwszy diecezjalny kurs liturgiczny*, WDOp 20 (1965) 279—283.

68 Por. kurs dla młodych kapłanów 20 IV 1961, LF II, s. 171; oraz konferencje dla duszpasterzy dekanalnych różnych działów, ADOp — Ref. Duszp.,teczka: konferencje.

69 Por. Rozporządzenie z dnia 2 IV 1957, WDOp 12 (1957) 174—176.

70 Zarządzenie z dnia 9 VI 1957 wymienia miasta: Opole, Bytom, Gliwice, Zabrze, Racibórz i Nysa, WDOp, tamże, s. 296. Wprowadzono nabożeństwa adoracyjne również w innych dekanatach, łącząc je zwykle z konferencjami dekanalnymi.

71 WDOp 16 (1961) 317; LF II, s. 189. Nie uczestniczył tylko 12 IX 1964 z powodu udziału w Soborze Wat. II, WDOp 19 (1964) 249.

72 WDOp 27 (1972) 252, 319—320; LF IV, s. 26—28.

73 Mianowani zostali: ks. W. Schenk (Bytom), ks. B. Gade (Racibórz), ks. Z. Nabzdyk (Nysa), ks. H. Porada (Opole) i ks. R. Wołowicz (Opole), WDOp 31 (1976) 174.

w czasie choroby własnoręcznie na pół roku przed śmiercią⁷⁴. List ten uzupełnił 3 dni później „Wskazaniami pasterskimi w sprawie życia duchowego alumnów Seminarium i kapłanów Diecezji Opolskiej”⁷⁵. Wszystkich zawartych tam projektów nie zdążył już jednak zrealizować. Z powyższych wskazań przebija długoletnie doświadczenie i głębia życia wewnętrznego Autora. Warto przykładowo zacytować chociażby fragment dotyczący zawsze aktualnej współpracy kapłanów w parafii:

„Proszę gorąco Księża Proboszczów, aby zawsze otaczali Księża Wikarych swą serdeczną, bratnią opieką. Niech nie będzie żadnego dystansu, żadnego oddzielenia jednego kapłana od drugiego. Wszystkich niech łączy miłość Chrystusa, wzajemna dobroć i życzliwość. Księża Wikariusze niech czują się na plebanii jak w domu rodzinnym, niech w Księdzu Proboszczu mają swego najlepszego brata, aby mogli o nim dać najlepsze świadectwo. W razie jednak jakichś nieroztropności lub uchybień, niech zwrócą uwagę młodszemu kapłanowi, upomną go i podadzą życzliwą pomoc i radę. Należy jednak zwracać uwagę, aby nie było niewłaściwych odwiedzin parafian, niepotrzebnych znajomości i niebezpiecznych spotkań. Proboszcz zna lepiej parafian, stąd może ostrzec, a nawet obronić młodego kapłana. Ksiądz Proboszcz jest nie tylko przełożonym, ale i ojcem duchowym młodego współbrata w kapłaństwie”⁷⁶.

Dokument ten zawiera również sporo trafnych stwierdzeń odnośnie wzajemnej współpracy rodziny, parafii i Seminarium w przygotowaniu kandydatów do kapłaństwa⁷⁷.

2. Ważniejsze czynności o charakterze organizacyjno-duszpasterskim

Działalność pasterska biskupa Fr. Jopa w Opolu w pierwszych latach posiadała dość szeroki wachlarz zainteresowań. Jedne wynikały z normalnych obowiązków biskupich, zwłaszcza czynności natury sakralnej, inne były podyktowane konkretną sytuacją, powstałą w wyniku zmian po roku 1956, które to umożliwiły podjęcie szeregu spraw dotąd nieaktualnych. Do ważniejszych czynności o charakterze organizacyjno-duszpasterskim należą:

a) Wznowienie działalności diecezjalnego Wydawnictwa Św. Krzyża, dla którego biskup zatwierdził odrębny statut (28 XII 1958)⁷⁸. Wydawnictwo to do dnia dzisiejszego odgrywa ogromną rolę duszpastersko-religijną i integracyjną, wprowadzając poprzez liczne nakłady takich modlitewników jak: „Droga do Nieba”, „Mały Modlitewnik”, „Śpiewnik Kościelny”, „Mszałik Niedzielny”, jednolity profil duszpasterski, likwidujący ujemne cechy różnorodnej mozaiki ludnościowej. Modlitewniki te odegrały wielką rolę religijno-repolonizacyjną. Ogromne znaczenie mają również ukazujące się w Wydawnictwie do dziś pomoce katechetyczne, takie jak „Mały Katechizm”, „Historia Biblijna” i „Katechizm” (dla dorosłych)⁷⁹. W Wydawnictwie Św. Krzyża ukazały się również inne cenne pozycje jak: „Historia Kościoła” ks. J. Umińskiego (2 tomy,

74 WDOp 31 (1976) 173—175.

75 Tamże, s. 175—178. O tym, iż pisma te są jego testamentem powiedział wyraźnie w swoim przemówieniu do dziekanów podczas składania mu życzeń świątecznych w Wielki Czwartek, 5 IV 1976 r.: „Ten list wyraża moje pragnienia i uczucia, mój sposób patrzenia na kapłaństwo. Jest to mój testament” — WDOp 32 (1977) 338.

76 Wskazania pasterskie, p. 8, tamże, s. 177.

77 Tamże, p. 2, 3 i 4; s. 175—176.

78 ADOp, Wyd, pismo nr 175/58; por. K. Doła, art. cyt., s. 106—107.

79 Większość podręczników katechetycznych opracował bp A. Adamiuk.

przyg. do druku ks. W. Urban, wówczas również prof. Seminarium Opolskiego), „Prawo Kanoniczne” (3 tomy, opr. ks. Bączkowi-cza, popr. ks. Baron) i „O naśladowaniu Chrystusa” Tomasza a Kempis (kilka wydań). W Wydawnictwie tym wydał biskup Fr. Jop trzy tomy swoich kazań i przemówień⁸⁰.

Biskup Ordynariusz wznowił wydawanie oficjalnego organu Kurii pod nowym tytułem „Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego”, którego pierwszy numer, po ośmioletniej przerwie, ukazał się 19 I 1957 r.⁸¹. Czterokrotnie wydano przez Kurie także urzędowy schematyzm informacyjny pt. „Rocznik kościelny Śląska Opolskiego”: w 1959, 1963, 1968 i 1974 roku⁸².

b) Z dniem 15 XII 1956 r. weszło w życie zarządzenie Ministra Oświaty (z dnia 8 XII) w sprawie nauczania religii w szkołach jako przedmiotu nadobowiązkowego⁸³. Zmobilizowało to Kościół do natchmiastowego działania, dlatego Kard. St. Wyszyński, Prymas Polski, już 8 XII wydał w tej sprawie list pasterski odczytany wiernym we wszystkich kościołach⁸⁴. Równocześnie biskup Ordynariusz wydał swoją odezwę do duchowieństwa⁸⁵ i dodatkowe zarządzenie w tej sprawie⁸⁶.

Kuria Biskupia rozesała pośpiesznie kwestionariusze do wszystkich parafii, dotyczące ilości szkół i sprawy zatrudnienia w nich księży, oraz katechetek zakonnych lub świeckich. Wnieśli oni z miejsca podania o zatrudnienie w szkole. Natomiast dzieci i młodzież szkolna w pierwszych dniach po feriach Bożego Narodzenia przyniosła oświadczenia rodziców dotyczące nauczania religii. Dzięki tak sprawnej akcji już w lutym 1957 r. większość szkół na Opolszczyźnie miała swych katechetów: 1.015 szkół podstawowych, 49 ogólnokształcących i 52 zawodowych. W szkołach tych zatrudnionych było 520 księży, 72 katechetek zakonnych i 78 świeckich⁸⁷. Stan ten trwał do 1959 r. Odtąd katechizacja zaczęła znów wracać w ramy duszpasterstwa parafialnego, co normuje specjalne zarządzenie biskupa Ordynariusza z dnia 21 VII 1960 r., zobowiązujące wszystkie parafie do rozpoczęcia z nowym rokiem szkolnym katechizacji przykościelnej dla dzieci i młodzieży wszystkich stopni szkół, według dotychczasowego programu, z obowiązkiem prowadzenia dzienników i wydawania rocznych świadectw końcowych⁸⁸.

Referentem do spraw szkolnych i katechetycznych, oraz diecezjalnym wizytatorem religii został mianowany w roku 1957 ks. dziekan Antoni Adamiuk⁸⁹, który do dnia dzisiejszego, już jako biskup sufragan i wikariusz generalny, prowadzi ten najważniejszy dział duszpasterstwa, orga-

80 Tom I: *Przemówienia i kazania*, Opole 1960, s. 364; Tom II: *Kazania*, Opole 1964, s. 205; tom III: *W służbie słowa Bożego. Kazania i przemówienia*, Opole 1965, ss. 241.

81 Po ustanowieniu diec. opolskiej w 1972 r. tytuł uległ dalszej zmianie: *Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej*; do roku 1961 czasopismo to zasadniczo redagował sam biskup Ordynariusz, przy pomocy s. Elżbiety Grelowskiej ze Zgrom. Sióstr de Notre Dame, następnie zlecił redakcję ks. kanclerzowi A. Sitkowi.

82 Ostatnie wydanie z 1974 roku opiera się zasadniczo na poszerzonym wydaniu (dodano krótkie notatki historyczne parafii) z r. 1968, które wtedy opracowali ks. Fr. Piechota i ks. H. Sobeczko.

83 WDOp 12 (1957) 29—30.

84 Tamże, s. 24—26.

85 Odezwa z 29 XII 1956, WDOp 12 (1957) 27.

86 Zarządzenie z 2 I 1957, tamże, s. 28.

87 Por. K. Dola, art. cyt., s. 107.

88 WDOp 15 (1960) 278—279.

89 WDOp 12 (1957) 340.

nizując systematyczne kształcenie katechetyczne i permanentne szkolenie nowych katechetów w Opolu i Zabrzu⁹⁰.

c) W samych początkach biskup Ordynariusz zetknął się także z innym problemem, jakim była działalność charytatywna i współpraca z Ogólnopolskim Komitetem Pomocy Repatriantom przy Polskim Czerwonym Krzyżu. W styczniu 1957 r. zwraca się więc z prośbą do duchowieństwa, aby odczytało wiernym specjalną odezwę Ks. Kardynała Prymasa, w której zachęcał do ofiar i przyjęcia przybywających repatriantów oraz do współpracy z Komitetem Pomocy przy PCK⁹¹. Drugie zarządzenie kieruje pod adresem wiernych, w którym prosi o wzmożenie tej akcji charytatywnej⁹². W wyniku tych inicjatyw przy 6 parafiach powstały Komitety Pomocy Repatriantom, przy 44 innych parafiach sami proboszczowie zajęli się tą sprawą. W 5 wypadkach księża weszli do Komitetów powstałych przy PCK. Komitetom przekazywano ofiary pieniężne i odzież. Repatriantów objęto od razu opieką duszpasterską. W kilku wypadkach zorganizowano specjalne przygotowanie dzieci i dorosłych do I Komunii św.⁹³.

Działalność charytatywna nie ograniczała się tylko do wyżej wymienionej pomocy repatriantom, ale przez wszystkie lata inspirowała różne akcje miłosierdzia chrześcijańskiego w warunkach, w jakich to było tylko możliwe. W tym celu w roku 1958 powołał biskup specjalną Komisję do spraw Miłosierdzia⁹⁴, wydał odezwy i zarządzenia na doroczne „Tygodnie Miłosierdzia”⁹⁵. Śpieszył z pomocą w wypadku klęsk żywiołowych (powodzie)⁹⁶ lub w innych nieszczęśliwych wypadkach⁹⁷.

d) Sprawna praca duszpasterska i należyte zaspokojenie potrzeb wiernych, w szybkim tempie rozbudowujących się miast i osiedli oraz w miejscowościach zbyt oddalonych od świątyń, domagała się budowy nowych kościołów. Biskup Ordynariusz w pierwszych tygodniach

90 Pierwsze kursy katechetyczne odbyły się dla osób świeckich od 3—12 VII 1958 w Gliwicach oraz dla sióstr zakonnych od 11—21 VIII 1958 w Nysie — por. Zarządzenie bpa Ordynariusza z 2 VI 1958 — WDOp 13 (1958) 296.

91 WDOp 12 (1957) 28—29.

92 Zarządzenie z 9 III 1957, tamże, s. 119—121.

93 Por. K. Dola, art. cyt., s. 108; por. Kwestionariusz w sprawie pomocy Repatriantom, WDOp 12 (1957) 460.

94 Dekret z 27 III 1958, zostali mianowani: ks. K. Borcz, ks. K. Knosała, o. Fr. Willfart TJ i ks. T. Szymała (jako referent kurialny); WDOp 13 (1958), 168.

95 Por. zarządzenie: WDOp 12 (1957) 367; 13 (1958) 385; 14 (1959) 371; 15 (1960) 377 itd.

96 Por. Odezwa w sprawie niesienia pomocy ludności, dotkniętej powodzią z dnia 31 VII 1960 — WDOp 15 (1960) 279—280; oraz zarządzenie w sprawie pomocy powodzianom z 24 VIII 1972, WDOp 28 (1973) 12.

97 Wyasygnował z kasy Kurii 10 tys. złotych na potrzeby ofiar katastrofy autobusowej w Opolu 6 I 1960 (16 zabitych, 34 rannych), chorych odwiedził w szpitalu — WDOp 15 (1960), 33; 6 IV 1971 odwiedził w Szpitalu Górniczym w Zabrzu górnik A. Piontka, zasypanego przez kilka dni w kopalni Rokitnica — LF III, s. 357.

swojego pasterzowania, w zarządzeniu z 19 I 1957 r., nakazał duchowieństwu staranie o budowę nowych kościołów i zobowiązał dziekanów, by nadsyłali do Kurii wnioski stwierdzające konieczność budowy kościołów na terenie dekanatu⁹⁸. Następnie do władz skierował prośbę o zezwolenie na budowę kościołów w 31 miejscowościach⁹⁹, prośby te ponawiał każdego roku.

W okresie jego rządów wybudowano 16 nowych kościołów¹⁰⁰, 5 pozostało w trakcie budowy¹⁰¹, przejęto 2 kościoły protestanckie (w ostatnich latach)¹⁰², a ponadto dzięki jego interwencji uratowano od zniszczenia kilka zabytkowych kościołów drewnianych, które odbudowano i gruntownie odrestaurowano, a niektóre z nich przeniesiono do innych miejscowości¹⁰³. W sumie 26 miejscowości otrzymało własne kościoły, nie licząc innych otwartych miejsc kultu.

W latach 1956—1976 zostało odremontowanych i odbudowanych kilkadziesiąt kościołów parafialnych i filialnych, zniszczonych podczas ostatniej wojny. Przykładowo można tutaj wymienić katedrę św. Jakuba w Nysie¹⁰⁴, oraz katedrę św. Krzyża w Opolu¹⁰⁵.

98 WDOp 12 (1957) 23.

99 ADOp, Bud. kośc., III, 2; por. K. Dola, art. cyt., s. 107.

100 Osobiście konsekrował następujące nowe kościoły: Chocianowice (22 XI 1959) — LF II, s. 129; Dąbrówka Górna (par. Rogów Op. 16 X 1960) — LF II, s. 161; Domecko (par. Chrzastowice — 17 IX 1961) — LF II, s. 191; Grudzice (par. Opole-Groszowice — 7 VIII 1963) — LF II, s. 253; Szemrowice (8 X 1972) — LF IV, s. 58; pośw. kościół w Różnowie (par. Gałązcyce — 24 IX 1972) — LF IV, s. 54; pośw. kamień węg. w: Dziewkowicach (par. Jemielnica — 10 XII 1972) — LF IV, s. 101; w Jeżowej (par. Sieraków — 31 VIII 1958) — LF II, s. 70; w Kolonii Łomnickiej (par. Wysoka — 3 VIII 1958) — LF II, s. 67; kościoły wybudowane: Sowczyce (par. Łomnica, 1957); Rogi (par. Koźle, 1957); Pniów (par. Paczyna, 1959); Łąka Prudnicka (par. Prudnik, 1960); Góraźdze (par. Kamień Śl., 1970); Stara Kuźnia (par. Sławięcice, 1959); Blachownia Śl. (par. Sławięcice, 1961).

101 Bojszów, Jagielno i Jaszów (par. Szklary), Kędzierzyn, Ozimek, Smolnica.

102 Kotlarnia (par. Sławięcice), pośw. bł. Maksymilianowi Kolbe — 19 XII 1971, kościół ten był przez 25 lat nieczynny — por. WDOp 27 (1972) 148; Walidrogi (par. Tarnów Op.); pośw. św. Krzysztofowi, 1975, przed przejęciem nieczynny.

103 Zawada Książęca (XVII w.), nieczynny od 1953, gruntownie odrestaurowany 1970—72 — por. Rocznik Diec. Op., 1974, s. 248; Szczepanek (par. Jemielnica) z XVII w., przeniesiony w 1958—62 z Polskiej Nowej Wsi — por. Rocznik Diec. Op., 1974, s. 227, 268; Malnia (par. Krapkowice-Otręt) z XVII w., przeniesiony w 1975 z Kuniowa, poprotestancki — nieczynny; Gwoździany (par. Dobrodzień, św. M. Magdaleny), z XVI/XVII w., przeniesiony w 1976 z Kościelisk, gdzie był nieczynny i zniszczony.

104 Prace przy jej odbudowie ruszyły w pełni pod koniec 1956 r., co stało się możliwe przy poważnych dotacjach biskupa Ordynariusza i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz zapobiegliwości ks. prał. J. Kądziołki — por. K. Dola, art. cyt., s. 108; oraz G. Sznura, *Katedra św. Jakuba w Nysie wraca do życia*, WDOp 14 (1959) 1953—1957; *Odbudowa katedry św. Jakuba w Nysie* (bez autora), tamże, s. 160—166; J. Kądziołka, *Poświęcenie i otwarcie katedry św. Jakuba St. i św. Agnieszki w Nysie w dn. 15 VIII 1959 r.*, tamże, s. 374—377.

105 Poważną sumę przeznaczył biskup na zakup 4 spizowych dzwonów zakupionych przez ks. dziek. K. Knosagę w 1959—61, wyk. przez E. Felczyńskiego z Przemyśla, konsekr. 8 X 1961 (największy ku czci św. Urbana — 3.425 kg, ku czci MB Opolskiej — 1570 kg, św. Jacka — 930 kg, św. Judy Tadeusza — 780 kg. Odlane według motywu: cis-e-fis-gis — „Per omnia saecula saeculorum” —

Biskup Ordynariusz do końca swego życia nie szczędził poważnych dotacji na remonty kościołów zabytkowych, zwłaszcza w małych parafiach. Niemal każdego miesiąca przeznaczal na ten cel fundusze diecezjalne, które zbywały po zaspokojeniu jedynie koniecznych wydatków na działalność Kurii Diecezjalnej i Seminarium Duchownego.

e) Celem usprawnienia pracy duszpastersko-administracyjnej biskup Fr. Jop zreorganizował na nowo sieć dekanalną i parafialną diecezji.

Dekretem z dnia 30 XII 1972 r.¹⁰⁶, po przekonsultowaniu sprawy z dziekanami¹⁰⁷, przeprowadził zmiany granic i nazw niektórych dekanatów (20 parafii zmieniło przynależność dekanalną), a także utworzył jeden nowy dekanat (Racibórz-Wschód), powiększając w ten sposób liczbę dekanatów do 40, co na ogólną ilość parafii (445), nie jest za dużo. Na prośbę zainteresowanych stron dokonał korekty granic w wielu parafiach miejskich i wiejskich¹⁰⁸.

W 1958 r. erygował dwie nowe parafie: w Zabrze-Grzybowicach (z par. Wieszowa)¹⁰⁹ oraz Niep. Serca NMP w Zabrze (z par. św. Andrzeja)¹¹⁰, a także w 1959 r. restytuował parafię Bojszów (dek. Ujazd)¹¹¹. Parę razy podejmował również starania o erygowanie kilkunastu dalszych parafii, głównie z samodzielnych wikariatów, które utworzył w 16 miejscowościach ze względów duszpasterskich¹¹².

f) Do istotnych czynności biskupa Ordynariusza o charakterze organizacyjno-duszpasterskim należała przede wszystkim rozbudowa działów duszpasterstwa specjalistycznego, poprzez mianowanie kilkunastu referentów diecezjalnych¹¹³, powołanie szeregu komisji¹¹⁴ i mianowanie duszpasterzy dekanalnych dla niektórych pionów duszpasterstwa specjalistycznego¹¹⁵.

Na szczególną uwagę zasługuje tutaj, w związku z odnową posoborową, aktywność działu duszpasterstwa liturgicznego i Służby Ołtarza, któremu biskup Ordynariusz poświęcił sporo uwagi, biorąc czynny udział w posiedzeniach Diecezjalnej

por. P. Kałuża, *Konsekracja dzwonów w prokatedrze św. Krzyża w Opolu*, WDOp 16 (1961) 352—354. Spore fundusze pochłonięła również restauracja i regotyzacja wnętrza w latach 1964—1966, którą kierował ks. prał. A. Jokiel — por. E. Frankiewicz OFM, *Odkrycia w prokatedrze opolskiej*, Roczn. Teol. Śl. Op. I (1968) 203—237.

106 WDOp 28 (1973) 133—134; Roczn. Diec. Op., 1974, 26—27.

107 Konferencja Księża Dziekanów w Opolu 10 VIII 1972 — por. LF IV, s. 39.

108 Por. WDOp 12 (1957) 441.

109 Dekret z 1 I 1958, WDOp 13 (1958) 31—32.

110 Dekret z 1 I 1958, tamże, s. 32—33.

111 Dekret z 1 I 1959, Roczn. Diec. Op., 1974, 282.

112 ADOp,teczka V. A (1960—1975).

113 Wykaz nazwisk diecezjalnych referentów duszpasterstwa stanowego i specjalistycznego — zob. Roczn. Diec. Op., 1974, 29.

114 27 III 1958 powołał następującą komisję: do spraw Duszpasterstwa (5 członków), do spraw Miłosierdzia Chrześcijańskiego (4 członków), do spraw Sztuki i Budownictwa Kościelnego (6 członków) — por. WDOp 13 (1958) 85, 167—168; inne Komisje zob. Roczn. Diec. Op., 1974, 31—33.

115 W latach 1968—70 zostali odrębnym dekretem mianowani referenci dekanalni do spraw liturgicznych, do spraw Służby Ołtarza, duszpasterstwa młodzieży, dobroczynności chrześcijańskiej, w następnych latach referenci do spraw duszpasterstwa rodzin i trzeźwości — por. ADOp, akta Wyd. Duszp., vol. I—XV; Lit. IX.

Komisji Liturgicznej¹¹⁶ w organizowanych każdego roku zebraniach dekanalnych referentów liturgicznych¹¹⁷, oraz w urządzanych co kwartał zebraniach referentów duszpasterstwa Służby Ołtarza¹¹⁸.

Wymienić wypada skuteczną i ożywioną działalność referentów młodzieży¹¹⁹ i duszpasterstwa akademickiego. Ten ostatni dział duszpasterski starał się biskup Ordynariusz w szczególny sposób rozwinąć poprzez utworzenie kilkunastu ośrodków akademickich z własnymi duszpasterzami. We wszystkich większych miastach diecezji powstały przy parafiach specjalne ośrodki duszpasterskie dla młodzieży akademickiej, m.in. w Opolu (3 ośrodki), Gliwicach (5), Bytomiu (3) i Zabrzu (3). Biskup prawie od samego początku każdego roku w Gliwicach i w innych ośrodkach odprawiał Mszę św. i głosił Słowo Boże¹²⁰.

Aktywnie rozwinęły się także inne działy duszpasterstwa specjalistycznego. Na uwagę zasługuje duszpasterstwo Rodzin Katolickich, które rozbudowało sieć poradnictwa rodzinnego przy parafiach, organizując ciągle szkolenia pracowników poradnictwa¹²¹. Każdego roku na Górze św. Anny w ramach rekolekcji gromadzili się pracownicy duszpasterstwa charytatywnego¹²², rozprowadzano materiały na kolejne „Tygodnie Miłosierdzia”, na które biskup Ordynariusz wydawał specjalne odezwy¹²³. Rozwinęło się też duszpasterstwo głuchoniemych, które oprócz stałej pracy w utworzonych ośrodkach większych miast diecezji (Opole, Zabrze, Bytom, Gliwice, Racibórz, Nysa, Kluczbork, Strzelce Op., Koźle)^{123a}, organizuje doroczne pielgrzymki głuchoniemych na Górę św. Anny i przeprowadza rekolekcje oraz kursy przygotowawcze do I Komunii i bierzmowania, na zakończenie których udawał się często biskup Ordynariusz¹²⁴, a także przewodniczył dorocznej odprawie ponad 20 duszpasterzy głuchoniemych w Opolu¹²⁵.

Duszpasterstwo stanowe w szczególny sposób biskup starał się związać z Górą św. Anny, kontynuując w ten sposób dawne tradycje. Podkre-

- 116 Dla diecezjalnej Komisji Liturgicznej bp Fr. Jop opracował specjalny Statut (24 I 1968) — WDOp 23 (1968) 93—96, zreorganizował i poszerzył skład Komisji Liturgicznej (24 I 1968) — tamże, s. 96. Komisja odbyła 7 posiedzeń, nie licząc kilkunastu zebrań roboczych w sprawie redakcji modlitewnika „Drogi do Nieba” w latach 1968—1977 — por. sprawozdania z prac Komisji — WDOp 24 (1969) 357—359. Por. również ważniejsze opublikowane dokumenty Diec. Kom. Liturgicznej: 1) Wyjaśnienie dotyczące uroczystego wystawienia Najśw. Sakramentu w czasie dziennej lub nocnej adoracji (27 I 1968), WDOp 23 (1968) 97—97; 2) Wskazania i uwagi praktyczne do mszału ołtarzowego łacińskopolskiego (25 XI 1968), doręczono tekst powielony; 3) Pouczenie w sprawie pracy przygotowawczej w okresie poprzedzającym wprowadzenie nowego „Ordo Missae” (10 III 1970), WDOp 25 (1970) 204—209; 4) Pouczenie o nowych obrzędach Mszy świętej (15 IX 1970), tamże, s. 274—285; 5) Pouczenie w sprawie odnowionych obrzędów Niedzieli Palmowej i Triduum Paschalnego (20 III 1971), WDOp 26 (1971) 163—166; Pouczenie o nowych obrzędach chrztu dzieci (25 IX 1972, WDOp 28 (1973) 38—41; 7) Pouczenie w związku z wprowadzeniem nowych obrzędów bierzmowania (20 IV 1973), WDOp 29 (1974) 158—162.
- 117 Por. ks. E. Kucharz, *Sprawozdanie z dwudniowego kursu dekanalnych referentów w Raciborzu w klasztorze „Annuntiata”* 19—20 IV 1971, WDOp 26 (1971) 283—287; *Sprawozd. z konferencji w Opolu* 27 XI 1972, WDOp 28 (1973) 64; *Sprawozd. z konferencji w Opolu* 14 XI 1974, WDOp 30 (1975) 77.
- 118 Por. *Sprawozdanie za rok 1970*, WDOp 26 (1971) 316; *za rok 1971*, WDOp 27 (1972) 223.
- 119 Przynajmniej raz w roku dla dekanalnych duszpasterzy młodzieży były organizowane szkolenia i kursy, por. LF II, s. 171; WDOp 29 (1974) 282.
- 120 Inauguracja systematycznego duszpasterstwa akademickiego w Opolu 18 X 1958 — por. LF II, s. 81.
- 121 ADOp — akta Wydz. Duszp., vol. *Poradnictwo Duszp. Rodzin*.
- 122 Por. WDOp 30 (1975) 381.
- 123 Por. WDOp 12 (1957) 367, 13 (1958) 385, 14 (1959) 371, 15 (1960) 377, itd; 22 (1967), list pasterski, s. 189—192.
- 123a. WDOp 13 (1958) 297; K. Dola, art. cyt., s. 108.
- 124 Por. ks. J. Szywalski, *Dzień skupienia i I Komunia św. głuchoniemych na Górze św. Anny*, WDOp 21 (1966) 241—242; oraz WDOp 18 (1963) 235.
- 125 Por. WDOp 29 (1974) 281; 31 (1976) 224.

ślał wagę i znaczenie tego Sanktuarium w życiu religijno-duszpasterskim diecezji¹²⁶, a także wielokrotnie kierował odezwy do wiernych o udział w pielgrzymkach i odpustach¹²⁷, w których zwykle sam uczestniczył, odprawiając Mszę św. i głosząc kazania do licznych rzesz przybyłych nawet z sąsiednich diecezji¹²⁸.

3. Ogólnopolskie i ogólnokościelne akcje duszpasterskie

Programy duszpasterskie krajowe i ogólnokościelne pochłaniały sporo energii i sił w ich dokładnym realizowaniu w diecezji, a często i poza diecezją. Ujmując poszczególne obchody i programy duszpasterskie chronologicznie można wskazać na następujące:

a) Wielka Nowenna przed Millemium Chrztu Polski, której dziewięcioletni program wypełnił lata od 1957 — 1966. Była realizowana w diecezji zgodnie z wytycznymi Episkopatu. Każdy rok pracy, poświęcony innej tematyce, rozpoczynał się w uroczystość MB Królowej Polski — 3 maja. Oprócz listów Episkopatu i nadsyłaniu materiałów duszpasterskich, biskup Ordynariusz na swoim terenie podejmował dodatkowe inicjatywy. Wydawał orędzia do duchowieństwa¹²⁹ i wiernych, w których zobowiązywał do realizacji ogólnopolskiego programu odnowienia Ślubów Jasnogórskich, oraz podsuwał jeszcze dodatkowe zalecenia do wykonania¹³⁰. Między innymi trwałym owocem V Roku Wielkiej Nowenny okazała się zorganizowana 12 IX 1961 roku pielgrzymka kapłanów na Jasną Górę, ponawiana odtąd każdego roku¹³¹. W sumie w okresie Nowenny biskup wydał 12 listów pasterskich i odezwy, oraz 5 zarządzeń.

b) Nawiedzenie obrazu Jasnogórskiego w parafiach (25 X 1964 — 3 IV 1966) było wydarzeniem o dużym znaczeniu religijnym i pomyślnym sprawdzianem 20-letniej pracy integracyjnej Kościoła w diecezji. Nawiedzenia wypadły nadspodziewanie okazale i dobrze były przygotowane zarówno duszpastersko jak i organizacyjnie.

Biskup Ordynariusz położył najpierw duży nacisk na właściwe przygotowanie duszpasterskie duchowieństwa do Nawiedzenia. W tym celu zwołał już na 10 miesięcy przed Nawiedzeniem, 8 I 1964 r., konferencję księży dziekanów¹³², którym wręczono wtedy specjalną instrukcję, natomiast szczegółowe jej rozpracowanie z terminami nawiedzeń dla 16 deka-

126 Por. *Śląskie Sanktuarium św. Anny na Górze Chelmskiej* — przemówienie wygłoszone przez Radio Watykańskie 2 XII 1963, WDOp 19 (1964) 11—13; bp Fr. J o p, *Kazania*, Opole 1964, s. 200—205.

127 WDOp 16 (1961) 105, 366.

128 Bywał zwykle na pielgrzymkach mężczyzn i młodzieńców (ostatnia niedz. czerwca), młodzieży żeńskiej (ostatnia niedz. maja), głuchoniemych (sierpień), ministrantów (sierpień), a także uczestników w głównym odpuszcie z okazji święta Patronki Śląska Op. — św. Anny (niedz. po 26 lipca) i urocz. Krzyża św. (14 września); por. K. D o l a, art. cyt., s. 108.

129 Por. Orędzie do duchowieństwa na drugi rok Nowenny z 8 III 1958, WDOp 13 (1958) 118—119.

130 Por. Orędzie z 12 II 1957 — WDOp 12 (1957) 63. Jako zewnętrzny owoc pracy roku „Wierności Kościołowi, Krzyżowi i Ewangelii” (5 V 1956 — 4 V 1958) w specjalnym Zarządzeniu z dn. 13 I 1958 r. zlecił akcję upowszechniania Krzyża i Pisma św. w rodzinach — WDOp 13 (1958) 83—84, 145.

131 Por. WDOp 16 (1961) 309—318.

132 LF II, s. 93.

natów (do 29 V 1965) otrzymali wszyscy proboszczowie tydzień później¹³³. Ponadto w niedzielę poprzedzającą rozpoczęcie nawiedzenia w dniu 18 X 1964, został odczytany list pasterski w tej sprawie¹³⁴. Dla księży biskupów były to prawie dwa lata dodatkowej wyczerpującej pracy, gdyż co drugi dzień, latem i zimą udawali się do poszczególnych parafii nawiedzenia, by przewodniczyć uroczystościom pożegnania w jednej miejscowości i powitania Obrazu w drugiej, oraz głosili słowo Boże i często odprawiali Mszę św.¹³⁵. Z osobistych zapisków biskupa Ordynariusza wynika, że w okresie nawiedzenia uczestniczył w takich uroczystościach aż w 91 parafiach¹³⁶.

Podsumowaniem Nawiedzenia był list pasterski, odczytany 27 III 1966 r., zapowiadający ogólnodiecezjalną pielgrzymkę na Jasną Górę, jako wyraz wdzięczności za dobrodziejstwa Nawiedzenia, które „ponad wszelkie oczekiwania (...) wypadło wszędzie bardzo pięknie, a nawet wspaniale”¹³⁷. Pielgrzymka „Wdzięczności Diecezji” na Jasną Górę odbyła się w dniach 8 i 9 lipca 1967 r., z udziałem biskupów, kapłanów i ok. 7 tys. wiernych¹³⁸.

c) Uroczystości Millenium Chrztu Polski w diecezji i w kraju były treścią pracy pasterskiej biskupa w roku 1966. Obchody 1000-lecia chrześcijaństwa w diecezji biskup Ordynariusz zainaugurował w katedrze opolskiej podczas Wigilii paschalnej w dniu 9 IV 1966, kiedy to przed uroczystym odnowieniem przyrzeczeń chrzcielnych wygłosił kazanie; obrzędem przewodniczył wtedy biskup sufragan W. Wycisk¹³⁹. Wszystkie natomiast parafie na uroczyste odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych w tym dniu zostały przygotowane wielkopostnym listem pasterskim¹⁴⁰, drugi zaś list millenijny był czytany w uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego (10 IV 1966)¹⁴¹.

Ogólnodiecezjalne obchody millenijne zostały zapowiedziane specjalnym listem pasterskim i odbyły się w sobotę oraz w niedzielę, 13—14 VIII 1966, w Opolu i Kamieniu Śląskim, z udziałem prawie całego Episkopatu z Księdzem Kardynałem Prymasem na czele (razem 48 biskupów)¹⁴².

Program uroczystości obejmował m. in.¹⁴³ w przeddzień procesję ze sprowadzonymi na ten czas relikwiami św. Jacka, bł. Czesława i bł. Bronisławy; po procesji Mszę św. odprawił arcybiskup poznański A. Baraniak, a kazanie wygłosił Kardynał

133 WDOP 19 (1964) 201—204.

134 Tamże, s. 198—201.

135 Por. Kronika nawiedzenia kopii cudownego Obrazu MB Częstochowskiej w diecezji Opolskiej, opr. zbiorowe, Opole 1965 (maszynopis), w: ADOp.

136 LF II, s. 360; III, s. 34, 84.

137 Por. WDOP 21 (1966) 90—94.

138 Por. H. Sobeczko, *Pielgrzymka wdzięczności diecezji opolskiej na Jasną Górę*, WDOP 22 (1967) 218—220.

139 LF III, s. 42.

140 WDOP 21 (1966) 64—67.

141 Tamże, s. 113—116.

142 Tamże, s. 182—209.

143 Program opolskich uroczystości milenijnych bp Jop starał się bardzo starannie przygotować, m. in. dwukrotnie uzgadniał plan z Ks. Prymasem w Warszawie (8 VI i 10 VIII 66) — por. LF III, s. 53, 60. W sprawie obchodów milenijnych odbył również rozmowę z Władzami Wojewódzkimi (1 VIII 66), tamże, s. 59. Por. G. Kusz, *Millenium w Opolu w dniach 13 i 14 sierpnia 1966 r.*, WDOP ka pokutno-błagalna diecezji opolskiej na Jasnej Górze w dniu 28 IX 1964 r.,

Prymas, słowo powitalne przedtem gospodarz uroczystości, biskup Ordynariusz¹⁴⁴; przez całą noc wierni trwali na adoracji Najśw. Sakramentu (kolejno poszczególne parafie opolskie). Wieczorem tego samego dnia w większych miastach diecezji uroczyste Msze św. millenijne odprawiło 10 biskupów. W niedzielę, główna uroczystość rozpoczęła się o godz. 10.00 koncelebrowaną Mszą św., której przewodniczył biskup Opolski, kazanie po Mszy św. na placu katedralnym, z powodu ok. 20 tys. wiernych, wygłosił Ks. Kardynał — Prymas Polski. Po południu (godz. 15.00) w katedrze odbyła się publiczna sesja naukowa. Wykład na temat: „Tysiąc lat chrześcijaństwa na Śląsku Opolskim” wygłosił ks. dr K. Dola¹⁴⁵. Wieczorem uroczystości millenijne zostały dokończone w Kamieniu Śl., w miejscu pochodzenia trzech Świętych Odrowążów, patronów diecezji. Mszę św. odprawił Ks. Kard. K. Wojtyła, metropolita krakowski, a kazanie wygłosił także Ks. Prymas. Udział 15 tys. wiernych — był potężną manifestacją wiary ludu śląskiego, kończącego obchody millenijne i radośnie wkraczającego w drugie wiary tysiąclecie. Zarówno w Opolu jak i w Kamieniu wierni musieli pokonać liczne trudności, głównie w drodze na uroczystości.

Udział biskupa Fr. Jopa nie ograniczył się tylko do zorganizowania obchodów Millenium w swojej diecezji, ale gorliwie uczestniczył prawie we wszystkich uroczystościach 1000-lecia Chrześcijaństwa w innych diecezjach. Od kwietnia do listopada 1966 r. kilkakrotnie przemierzał Polskę wzdłuż i wszerz. W oparciu o poczynione przez niego notatki można stwierdzić, że w tym czasie wziął udział w 21 diecezjach obchodzących swe uroczystości millenijne. Kolejno odwiedził: Gniezno (13—16 IV), Poznań (17 IV), Częstochowę (2 V), Kraków (7 V), Katowice (22 V), Gdańsk (28 V), Lublin (4 VI), Warszawę (26 VI), Sandomierz (2 VII), Tarnów (23 VI), Łomżę (6 VIII), Toruń, diec. chełmińska (10 IX), Włocławek (8 X), Wrocław (15 X), Lubaczów (22 X), Gorzów Wlkp. (5 XI), Płock (13 XI) i Białystok (19 XI), oraz w 1968: Poznań mil. diec. (30 VI)¹⁴⁶.

d) Do inicjatyw i wysiłków duszpasterskich w diecezji inspirowały biskupa Ordynariusza również wydarzenia ogólnokościelne, do których należały przede wszystkim kilkuletnie prace duszpasterskie związane z Soborem Watykańskim II (1962 — 1965). Oprócz listów Episkopatu, sam w swoich listach pasterskich (4)¹⁴⁷ i odezwach (2)¹⁴⁸, oraz zarządzeniach¹⁴⁹, nowoływał wiernych do pomocy modlitwnej, do czuwań soborowych oraz czynów i pielgrzymek pokutnych¹⁵⁰. Sporo uwagi poświęcił Jubileuszowi Nadzwyczajnemu (1 I — 29 V 1966), ogłoszonemu przez papieża Pawła VI na zakończenie Soboru¹⁵¹. Aby spełnić jeden z warunków zyskania odpustu jubileuszowego zarządził wygłoszenie we wszystkich kościołach parafialnych przynajmniej trzech nauk na temat dokumentów soborowych, a w kościołach wyznaczonych sześć konferencji¹⁵².

e) Okazją do podjęcia nowych inicjatyw duszpasterskich był ogłoszony w całym Kościele „Rok Wiary” upamiętniający 1900 rocznicę męczeńskiej śmierci świętych apostołów Piotra i Pawła, obchodzony od

144 Tekst przemówienia w: WDOp 21 (1966) 209—214, oraz: bp Fr. Jop, *W służbie słowa Bożego. Kazania i przemówienia*, Opole, 1966, s. 195—200.

145 Wykład ten został opublikowany w Znak 17 (1966) 1502—1513.

146 LF III, s. 44—84.

147 WDOp 17 (1962) 377; 18 (1963) 19, 257; 21 (1966) 8.

148 WDOp 17 (1962) 169; 20 (1965) 109.

149 Tamże, s. 227.

150 Por. Wykaz terminów czuwania soborowego poszczególnych parafii, w: WDOp 17 (1962) 280—283; Terminarz parafialnych modlitw na Jasnej Górze III Sesji Soboru (11 X — 1 XII 1964), tamże, 19 (1964) 235—237; A. Sitek, *Pielgrzymka pokutno-błagalna diecezji opolskiej na Jasnej Górze w dniu 28 IX 1964 r.*, tamże, s. 277—278.

151 Por. List pasterski z 25 XII 1965, WDOp 21 (1966) 8—11.

152 Zarządzenie z dn. 1 III 1966, tamże, s. 31. W katedrze opolskiej konferencje soborowe w jedną niedzielę miesiąca głosił przez cały rok ks. prał. L. Orzeł, profesor Seminarium Śląskiego w Krakowie (zmarł 1977).

29 VI 1967 do 29 VI 1968 r.¹⁵³. Rocznicy tej biskup poświęcił dwa listy pasterskie¹⁵⁴ i dwa zarządzenia¹⁵⁵, oraz zorganizował konferencje rejonowe dla duchowieństwa, dotyczące zagadnień wiary we współczesnym świecie¹⁵⁶.

f) Ostatnią, bardzo intensywną, a z uwagi na podeszły już wiek (77 lat), również bardzo wyczerpującą pracą duszpasterską dla biskupa był „Rok Święty — 1975”, obchodzony poza Rzymem już od 10 VI 1973¹⁵⁷, a w Polsce od 1 I 1974 r.¹⁵⁸.

W listach pasterskich (3), odezwach (2) i zarządzeniach (6), uzupełniając w ten sposób listy Episkopatu (3), wyjaśniał cel i znaczenie Roku Świętego, oraz jego hasło „Odnowa człowieka i pojednanie z Bogiem i ludźmi” Hasło to polecił realizować zarówno w duszpasterstwie zwyczajnym, jak i w nadzwyczajnych obchodach tego roku. Zarządził, aby tematyka ta była omawiana podczas kazań, rekolekcji i misji, a zwłaszcza podczas pielgrzymek, należy często pouczać wiernych, że „Rok Jubileuszowy polega nie tylko na uzyskaniu odpustu zupełnego, ale nadto na ciągłej pracy nad swoim odnowieniem i pełnym pojednaniem się z Bogiem, ze wszystkimi ludźmi i ze swoim sumieniem”¹⁵⁹.

Bardzo pragnął, aby obchody Roku Świętego w diecezji były owocne pod względem duchowym i sprawne pod względem organizacyjno-duszpasterskim. Dlatego wielkie znaczenie przypisywał dobremu przygotowaniu samego programu duszpasterskiego na ten rok, a także właściwemu przygotowaniu kapłanów. W tym celu powołał 12 osobowy Diecezjalny Komitet Roku Świętego (22 XII 1973)¹⁶⁰, który na swoim posiedzeniu (17 I 1974) opracował wytyczne do szczegółowej Instrukcji w sprawie prac w Roku Świętym, ogłoszonej następnie przez Ordynariusza 11 III 1974 r.¹⁶¹. Przed ogłoszeniem Instrukcji omówiono jej szczegółowe założenia na konferencji księży dziekanów (12 II)¹⁶², oraz na pielgrzymce kapłanów do katedry (20 II), która była jednocześnie instruktorem na temat prac, a zwłaszcza pielgrzymek w Roku Świętym¹⁶³.

Oceniając zewnętrzny przebieg obchodów Roku Świętego można stwierdzić, że były one bogate i okazałe, oraz że miały dość powszechny odzew w diecezji, o czym świadczy liczny udział pielgrzymów zarówno do kościoła katedralnego, jak i do lokalnych sanktuariów.

153 Paweł VI, *Adhortacja Apostolska z 22 II 1967*, AAS 1967, s. 193; WDOp 22 (1967) 125—130.

154 WDOp 22 (1967) 141—143; 23 (1968) 88—91.

155 WDOp 23 (1968) 211.

156 Por. A. Sitek, *Konferencje rejonowe poświęcone zagadnieniom wiary w świecie współczesnym*, WDOp 23 (1968) 154—155; por. też przyp. 65.

157 Por. przemówienie Pawła VI z 9 V i 16 V 1973, WDOp 29 (1974) 1—4.

158 Odezwa Episkopatu Polski z 12 IX 1973 r., tamże, s. 7.

159 Por. Rozporządzenie w sprawie pracy duszpasterskiej w Roku Świętym z 6 II 1974 r., tamże, s. 111.

160 Tamże, s. 42.

161 Por. Instrukcja w sprawie obchodu Roku Świętego w Diecezji Opolskiej, tamże, s. 213—217. Podano w niej kalendarz pielgrzymek parafialnych do katedry (13 niedziel), ogólnodiecezjalnych (4) oraz stanowych i grupowych do katedry, których do końca 1974 r. przybyło 45 — por. LF IV, s. 307.

162 LF IV, s. 222.

163 Wygłoszono wtedy dwa referaty na temat prac w Roku Świętym — por. H. J. Sobeczko, *Pielgrzymka kapłanów do katedry opolskiej*, WDOp 29 (1974) 248.

Na szczególne podkreślenie zasługuje 13 pielgrzymek parafialnych, z kilku dekanatów równocześnie, do katedry opolskiej, które przybywały w wyznaczone niedziele na czele ze swoimi duszpasterzami. Dary składane przez poszczególne parafie lub całe dekanaty poważnie wzbogaciły katedrę w różnoraki sprzęt i szaty liturgiczne¹⁶⁴. Poszczególne delegacje, zwykle w strojach regionalnych lub górniczych wpisywały się do specjalnej Księgi Roku Świętego, jako symbol łączności z katedrą i swoim biskupem otrzymywały dla kościoła parafialnego pamiątkową świecę. Każda taka pielgrzymka niedzielna liczyła ok. 4—5 tys. wiernych, nie wszyscy zatem mogli pomieścić się w katedrze¹⁶⁵. Biskup Ordynariusz uczestniczył prawie we wszystkich tych pielgrzymkach, przewodniczył koncelebrowanej Mszy św. i głosił kazanie, a także na zakończenie krótkie podziękowanie za liczny udział w pielgrzymce i złożone dary. Z osobistych zapisków biskupa wynika, że każdą pielgrzymkę starannie przygotowywał (zawsze wygłaszał inne kazanie) i każda taka pielgrzymka była dla niego wielkim przeżyciem i prawdziwym wzruszeniem¹⁶⁶.

Oprócz pielgrzymek parafialnych biskup przemawiał jeszcze w Roku Świętym w katedrze w sumie do 42 innych, mniejszych lub większych pielgrzymek¹⁶⁷.

Do trwałych skutków obchodów jubileuszowych należy z pewnością także ożywienie mniej znanych sanktuariów w diecezji i wznowienie ruchu pielgrzymkowego do nich. Biskup Ordynariusz wyznaczył 26 kościołów i kaplic jako Sanktuaria Roku Świętego¹⁶⁸, dla 12 z nich opracowano i opublikowano krótkie artykuły informacyjne¹⁶⁹, a po zakończeniu Roku Świętego opublikowano ich przebieg w 18 sanktuariach¹⁷⁰.

164 Rodzaj darów z poszczególnych dekanatów był zwykle wcześniej uzgadniany. W ten sposób katedra otrzymała m. in. 3 komplety ornatów do koncelebry (po 13 sztuk — czerwonych, zielonych i fioletowych, kilka pojedynczych ornatów, duży kielich do koncelebry i patenę, dwa mniejsze kielichy mszalne, cyborium, 3 srebrne pateny (dla katedry i po jednej dla kaplicy seminarnej w Opolu i Nysie), 3 kapy (biała, czerwona i zielona), duży dywan, kilkanaście alb, komż, sporo metrów płótna, kilkadziesiąt świec oraz liczne ofiary pieniężne, por. Księga-Kronika Roku Świętego, ADOP.

165 Por. P. Maniurka, *Jubileuszowe pielgrzymki parafialne do katedry opolskiej*, WDOp 29 (1974) 308; 30 (1975) 61, 94, 107.

166 LF IV, s. 227—307.

167 LF IV, s. 307—309. M. in. pielgrzymka Sem. Duchownego (8 V); sióstr zakonnych — 700 osób (27 VIII); serbo-łużyczan z NRD po 50 osób (16 IX i 3 XI); młodzieży kończącej szkołę, ok. 700 (14 VI); młodzieży akademickiej, ok. 500 (10 XII); organistów, ok. 150 (18 XII) i kościelnych, ok. 80 (19 XII) — por. krótkie opisy: WDOp 29 (1974) 375, 376; 30 (1975) 108, 109.

168 Jako Sanktuaria Roku Świętego zostały wyznaczone: 1) Opole — katedra (MB Opolskiej); 2) Góra św. Anny; 3) Nysa, katedra św. Jakuba; 4) Nysa-Złotogłowie, NMP Wspom. Wiernych; 5) Bytom, NMP (MB Bytomskiej); 6) Olesno, św. Anna, 7) Racibórz, Matka Boża; 8) Zabrze, (MB Mikulczycka); 9) Zbroślawice (MB Zbroślawicka); 10) Kamień Śl., św. Jacka; 11) Nasiedle, NMP; 12) Wójcice, MB Łopatynska; 13) Bogdanowice, MB z Monastyrzyska; 14) Gliwice, MB Łysiecka (kości. Św. Trójcy); 15) Gliwice, MB Kochawińska (kości. św. Bartłomieja); 16) Dobrzeń W., św. Rocha; 17) Głogówek, MB Loretańskiej; 18) Prudnik-Las, św. Józefa; 19) Ujazd Śl., NMP (Studzionka); 20) Grodków,kości. św. Michała Arch.; 21) Pilszcz, MB Częstochowska; 22) Rudy W., MB Rudzka; 23) Dębie, MB Dębska; 24) Grodziec, MB Częstochowska (z Biłki Szl.); 25) Żędowice, MB Żędowicka. Zob. WDOp 29 (1974) 38, 273, 305 i 336.

169 Por. opracowania: WDOp 29 (1974) 54, 118, 165, 220, 249, 250, 310; 30 (1975) 111, 118, 178, 217, 244.

170 Por. WDOp 30 (1975) 107—109, 211, 214, 280—283, 318—320, 376.

Wyznaczenie kościoła parafialnego w Kamieniu Śl. na diecezjalne uroczystości millenijne, a w Roku Świętym na sanktuarium jubileuszowe, było głównie podyktowane wolą ożywienia na Śląsku Opolskim kultu trzech Świętych Odrowążów: św. Jacka, bł. Czesława i bł. Bronisławy. Cel ten konsekwentnie przez biskupa realizowany od 1957 roku przyniósł wyraźne owoce. Jest to jeden z trwałych pomników działalności biskupa Fr. Jopa w diecezji opolskiej, jedna z podstawowych form ożywienia dawnych tradycji katolicyzmu polskiego na Śląsku Opolskim¹⁷¹.

Szczególnie bogate były w Roku Jubileuszowym obchody na Górze św. Anny, gdzie zarówno tradycyjne pielgrzymki, jak i jubileuszowe, miały w programie odnowę i pojednanie". W większych pielgrzymkach uczestniczył Ordynariusz, który zawsze przewodniczył wtedy Mszy św. i wygłaszał kazanie¹⁷².

Obchody Roku Świętego, były ostatnią wielką akcją duszpasterską pierwszego biskupa Opolskiego, która prawdopodobnie mocno nadwyrężyła jego zdrowie, ale za to z pewnością przyczyniły się do pogłębienia życia religijnego wiernych, do lepszego zrozumienia znaczenia roli biskupa, diecezji i kościoła katedralnego — matki wszystkich kościołów w diecezji, a także obchody te ożywiły liczne sanktuaria lokalne, przyczyniając się do uratowania od zapomnienia niejednego z nich.

4. Czynności liturgiczne i wizytacje kanoniczne

Z faktu posiadania pełni sakramentu kapłaństwa¹⁷³, jakim cieszy się biskup, wynika jego arcykapłańska misja uświęcania; od biskupa bowiem „pochodzi i zależy chrześcijańskie życie jego wiernych”¹⁷⁴.

Obowiązek uświęcenia wiernych realizuje biskup głównie poprzez posługę słowa i sprawowanie sakramentów, zwłaszcza poprzez Eucharystię, której jest głównym szafarzem i stróżem w diecezji, następnie poprzez udzielanie święceń kapłańskich i sakramentu bierzmowania; jednym słowem „stoi w zastępstwie Boga na czele trzody (...) jako kapłan świętego kultu”¹⁷⁵.

Do biskupa Fr. Jopa chyba bez przesady można odnieść powyższe słowa dokumentu soborowego i nazwać go „kapłanem świętego kultu”, i to nie tylko z racji zajmowania się liturgią jako przewodniczący Komisji, ale przede wszystkim dlatego, że kult Boży uważał za najważniejszą sprawę w swoim życiu i w jego sprawowanie wkładał całą swoją pobożność i eklezjalne czucie. Lubił dlatego odprawiać Msze św. dla ludu i chętnie głosił słowo Boże. Chętnie też podejmował się różnych czynności pontyfikalnych i sprawował je zawsze z niezwykłą nabożnością i starannością, dobrze przygotowany do odprawiania wszystkich obrzędów. Lubił uroczyste nabożeństwa z udziałem chóru i dobrze przygotowanej asysty, nigdy jednak nie upominał i nie robił uwag przy ołtarzu, oraz nie okazywał zdenerwowania, gdy nie zawsze przebiegało wszystko sprawnie. Był w

171 Por. omówienie wysiłków ożywienia kultu Świętych śląskich przez bpa Fr. Jopa: J. Sossalla, art. cyt., WDOp 32 (1977) 333—335.

172 WDOp 29 (1974) 282, 318, 377.

173 Por. Sobór Watykański II Dekret o past. zadaniach biskupów, n. 15; oraz Konst. dogm. o Kościele, n. 21, 26.

174 Konst. o św. Liturgii, n. 41.

175 KK, n. 20, 26.

każdym szczególnie wierny przepisom pontyfikału, chociaż był za większą prostotą liturgii biskupiej i jeszcze lata całe przed reformą liturgiczną starał się o jej uproszczenie ¹⁷⁶.

Szczególnie umiłowanymi czynnościami pontyfikalnymi dla biskupa Ordynariusza były Msze św. celebrowane w katedrze opolskiej, które odprawiał z różnych okazji kilkanaście razy w roku i zawsze wtedy wygłaszał dłuższe kazanie. Czynił to nie tylko w większe święta, jakie wyliczał Pontyfikał ¹⁷⁷, ale również w takie dni jak: zakończenie nabożeństwa 40-godzinnego, zakończenie roku (31 XII), rozpoczęcie lub zakończenie Tygodnia Ekumenicznego (18—25 I), 2 lutego, Środę Popielcową i Dzień Zaduszny, oraz we wszystkie święta zniesione wieczorem. W tym względzie wyprzedził na długie lata zalecenie Soboru Watykańskiego II: „Wszyscy bardzo powinni cenić sobie życie liturgiczne diecezji, skupione wokół biskupa, zwłaszcza w kościele katedralnym. Powinni być przekonani, że Kościół ujawnia się przede wszystkim w pełnym i czynnym uczestnictwie całego świętego ludu Bożego w tych samych obchodach liturgicznych, głównie w tej samej Eucharystii, w jednej modlitwie, przy jednym ołtarzu pod przewodnictwem biskupa otoczonego kapłanami i sługami ołtarza” ¹⁷⁸.

Od czasu otrzymania sakry biskupiej (19 V 1946) pisał wszystkie swoje czynności do specjalnej Księgi, zatytułowanej „Liber functionum Episcopatum Francisci Jop Episcopi” ¹⁷⁹, dzięki której możemy dziś je zestawić i ocenić ogromny wysiłek włożony w tak bogate i różnorodne posługi biskupie w trzech kolejnych diecezjach: sandomierskiej, krakowskiej i opolskiej.

Do najdokładniej opisanych należą bierzmowania i związane z nim czynności wizytacyjne w parafii ¹⁸⁰. W diecezji opolskiej najwięcej zwizytował parafii w pierwszych dwóch latach, kiedy był sam, bez biskupów sufraganów. I tak w roku 1957 zwizytował 92 parafie i udzielił 28.182 osobom sakramentu bierzmowania ¹⁸¹; zaś w 1958 odwiedził 95 parafii i wybierzmował 22.058 ¹⁸². W każdej zwizytowanej parafii wygłaszał kazanie (30 — 40 minut), egzaminował dzieci, badał dokładnie stan zakrystii i kościoła, oraz przeglądał księgi kancelaryjne, po czym sporządzał szczegółowy protokół wizytacyjny i nazajutrz wystawiał „decretum reformationis”, w którym drobiazgowo opisywał zastaną rzeczywistość duchową i materialną parafii, oraz podawał konkretne wska-

176 Do Kongr. Obrzędów zwrócił się o dyspensę od używania bugii podczas Mszy św., por. wyżej art. bp W. Wójcika. Również w swoich propozycjach na Sobór Wat. II w piśmie z 10 X 1959 domagał się uproszczenia stroju biskupiego i obrzędów pontyfikalnych — zob. *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*. Series I (Antepreparatoria), vol. II, 2. Consilia et vota Episcoporum ac praelatorum. Pars II: Europa, Typ. Pol. Vaticanis 1960, s. 698—702.

177 *Missae Pontificales in festis solemnioribus ad usum Episcoporum et Praelatorum*, Ratisbonae 1903.

178 KL, n. 41.

179 Por. przyp. nr 3.

180 Na temat wizytacji kan. w diec. sandomierskiej por. wyżej bp W. Wójcik; w archidiecezji krakowskiej por. Kazanie kard. K. Wojtyły w dniu eksportacji, WDOp 32 (1977) 42.

181 LF II, s. 27—28.

182 Tamże, s. 92—93

zania i zalecenia. Czynności wizytacyjne przeprowadzał dokładnie, ale z wielkim taktem i ogromną delikatnością. Gdy zachodziła potrzeba umiał stanowczo wytknąć braki i po ojcowsku nalegać na rozwój życia religijnego i zabezpieczenie stanu materialnego parafii. Szczególnie drobniawo badał stan zabezpieczenia rzeczy w kościołach zabytkowych, a także dbał o należyłą ich konserwację¹⁸³.

Do powyższych czynności dochodziły jeszcze inne funkcje i czynności pontyfikalne. W pierwszym przykładowo roku pracy w Opolu odprawił 50 Mszy pontyfikalnych, wygłosił 150 kazań (w tym 10 na pogrzebach kapłanów), w 40 parafiach konsekrował 118 dzwonów, wyświęcił 54 kapłanów i 57 diakonów¹⁸⁴. Po otrzymaniu do pomocy dwóch biskupów sufraganów pracy tej miał mniej, ale jeszcze wystarczająco dużo. Wizytował każdego roku około 30—40 kościołów parafialnych i zwykle kilkanaście kościołów filialnych, w których zawsze wygłaszał kazania. Tyle samo mieli do zwizytowania księża biskupi sufragani. Proszony z posługą pasterską, prawie nigdy jej nie odmawiał, tak że bywały okresy, kiedy wyjeżdżał do różnych parafii niemal w każdą niedzielę.

Ogrom pracy włożony w czynności pontyfikalne obrazuje poniższa tabela, wyjęta z zestawienia, jakie na zakończenie każdego roku robił własnoręcznie w swojej „księdze czynności biskupich”¹⁸⁵.

**Zestawienie czynności biskupich
za okres od 19 V 1946 do 20 V 1975 roku**

L.p.	Nazwa czynności biskupiej	W 1975 roku	Razem: od 1946—1975
1.	Msze św. pontyfikalne	15	969
2.	Nieszpory, Gorzkie Żale	6	134
3.	Kazania wygłoszone z ambony	27	2.020
4.	Kazania wygłoszone od ołtarza	6	717
5.	Mowy żałobne z ambony	1	107
6.	Przemówienia przed Bierzmowaniem i na zakończenie wizytacji	16	1.628
7.	Bierzmowanych	2.234	460.000
8.	Wizytacje kanoniczne parafii	15	1.129
9.	Przemówienia pozakościelne	22	491
10.	Święcenia 3 + 1 razy razy 54 osobom	54	4.904
	a) kapłaństwo	19	748
	b) diakonat	—	873
	c) subdiakoniat	—	707
	d) lektorat	21	857
	e) akolitat	20	900
	f) obrzęd przyjęcia kandydatów do święceń diakonatu i kapłaństwa	15	35
11.	Udział jako współkonsekrator przy święceniach biskupich	—	8
12.	Poświęcenie kamienia węgielnego nowego kościoła	—	12
13.	Poświęcenie kościoła	—	16
14.	Konsekracja kościołów	—	14

183 W małych i biednych parafiach zabierał nieraz zabytkowe naczynia liturgiczne (kielichy, cyboria, monstrancje) i dawał je na koszt Kurii do reperacji, po czym zwracał je znowu właściwej parafii.

184 LF II, s. 27—28.

185 Tamże, IV, s. 354—357.

15. Konsekracja ołtarzy stałych	—	39
16. Konsekracja ołtarzy przenośnych	—	85
17. Konsekracja dzwonów 137 razy	—	314 dzw.
18. Poświęcenie monstrancji i puszek	—	10
19. Poświęcenie cmentarzy grzebalnych	—	2
20. Poświęcenie nastawy ołtarzy, obrazów ołtarzowych	—	14
21. Poświęcenie tabernakulum	—	8
22. Poświęcenie polichromii, figur, chorągwi	—	139
23. Procesje	3	105
24. Śluby, błogosławienie małżeństw	—	4
25. Pogrzeby (czynny udział)	2	117
26. Poświęcenie organów	—	23
27. Konsekracja kielichów i paten	3	181
28. Konsekracja Olejów św. w W. Czwartek	1	23
29. Udział w Radzie Głównej Episkopatu	3	208
30. Udział w Konferencji Plen. Episkopatu	2	130
31. Zebrania Komisji Liturgicznej	1	22
32. Udział w innych Komisjach Episkopatu	—	22
33. Zebrania Księży Dziekanów Opolszczyzny	—	34
34. Konferencje rejonowe duchowieństwa	—	35
35. Wykłady dla duchowieństwa	—	85
36. Pielgrzymki (czynny udział)	2	111
37. Dni skupienia Sióstr zakonnych: Msze, kazania	—	59
38. Udział w urocz. innych diecezji	4	97
39. Udział w zebraniach diecezjalnych i dekanalnych referentów	4	109
40. Zebrania Konsultorów diecezjalnych	—	5
41. Wizytacje kościołów filialnych	3	112
42. Udział w uroczystościach na Jasnej Górze	1	63
43. Bierzmowanie bez wizytacji	1	7
44. Poświęcenie kaplic	—	10
45. Msze z kazaniem dla młodzieży akademickiej i maturalnej	1	33
46. Msze i kazania dla chorych, głuchoniemych, ociemniałych, ministrantów i młodzieży	2	77
47. Odwiedziny chorych kapłanów	—	23
48. Udział w sesjach, egzaminach i wizytacje Seminarium Duchownego	7	21
49. Udział w posoborowej Konferencji Liturgicznej	—	77

III. UDZIAŁ W SOBORZE WATYKAŃSKIM II ORAZ DZIAŁALNOŚĆ LITURGICZNA W KOMISJACH RZYMSKICH I W KOMISJI LITURGICZNEJ EPISKOPATU POLSKI

W Kościele katolickim najważniejszym wydarzeniem ostatnich czasów był niewątpliwie Sobór Watykański II, zwołany i otwarty przez papieża Jana XXIII (11 X 1962), a zakończony przez jego następcę Pawła VI (8 XII 1965). Do udziału w pracy Soboru wezwani zostali wszyscy biskupi Konstytucją Apostolską „*Humanae salutis*” z dnia 25 XII 1961 r.¹⁸⁶. Ozdobny tekst tej Konstytucji został rozesłany wszystkim biskupom, ponadto biskupi polscy otrzymali dodatkowe pismo Sekretariatu Stanu (z dn. 2 VIII 1962), ponawiające w języku polskim zaproszenie i zapewnienie, iż koszty utrzymania w Rzymie pokryje Stolica Apostolska¹⁸⁷. Biskupi wszczęli wówczas starania o otrzymanie paszportów.

¹⁸⁶ Por. tekst polski w: WDOp 17 (1962) 161—168; por. także G. Caprile SJ, *Die Chronik des Konzils und der nachkonziliaren Arbeit vom Oktober 1958 bis Dezember 1967*, w: LThK, Vaticanum II, t. III, s. 624—628.

¹⁸⁷ Por. bp Fr. Jop, *Notatki soborowe*, WDOp 18 (1963) 113.

1. Udział w kolejnych Sesjach Soboru Watykańskiego II i działalność w Komisjach rzymskich

Zamiar zwołania Soboru, papież Jan XXIII po raz pierwszy podał do publicznej wiadomości 25 I 1959 r., pół roku później przyszli Ojcowie otrzymali wezwanie do nadesłania swoich uwag i propozycji dotyczących tematyki prac mającego się odbyć Soboru ¹⁸⁸.

W odpowiedzi na to biskup Fr. Jop przesłał do Rzymu pismo z datą 10 X 1959 r., w którym wysunął postulaty dotyczące niektórych zagadnień prawnych, następnie spraw duchowieństwa i odnowy liturgicznej. Pod adresem przyszłego Soboru wysunął m. in. następujące postulaty:

a) Zajęcie się sprawami duchowieństwa: wypracowanie większej wspólnoty życia kleru (n. 5); troska o formację wewnętrzną przez wprowadzenie obowiązkowych rekolekcji dorocznych i miesięcznych zebrań kapłańskich, połączonych z adoracją Najśw. Sakramentu (n. 3—4); obowiązkowa habilitacja, a nie tylko doktoraty, profesorów Wyż. Seminariów Duchownych (n. 15); ustanowienie urzędowych wizytatorów (dwóch) dla przeprowadzania wizytacji kanonicznych, gdyż biskup ogranicza się zwykle do czynności liturgicznych i bierzmowania (n. 14); zobowiązanie duchownych do noszenia odrębnego stroju i uproszczenia stroju kanonicznego i biskupiego (n. 10—19);

b) Proponował przeprowadzenie odnowy liturgicznej, m. in.: przez wprowadzenie zmian do oficjum brewiarzowego (czytania), inne zmiany w brewiarzu nie są wskazane (n. 23); uproszczenie i zreformowanie niektórych obrzędów, zwłaszcza Mszy pontyfikalnej (n. 25—26), bierzmowania (n. 27) i święceń (n. 28); postulował wprowadzenie określenia „katedra” zamiast dotychczasowego „tronu” biskupa (n. 21);

c) Proponował wprowadzenie zmian i nowego określenia niektórych przepisów prawnych, jak np.: dokładniejsze sprecyzowanie praw wikariusza kapitulnego w czasie wakansu (n. 22); tworzenie diecezji, nieprzekraczających 500 tysięcy wiernych (n. 13) ¹⁸⁹.

Prace przygotowawcze w różnych Komisjach rzymskich trwały prawie cztery lata (1959—1962). Rozpoczęcie Soboru zostało wyznaczone na 11 X 1962 r. Biskup Fr. Jop uczestniczył we wszystkich czterech sesjach Soboru i brał pilnie udział prawie we wszystkich dopołudniowych Kongregacjach generalnych, jak stwierdzają to naoczni świadkowie ¹⁹⁰. Swoje spostrzeżenia każdego dnia notował, część z nich opublikował ¹⁹¹, a tak-

188 Pismo kard. Tardini z 18 VI 1959, por. G. Caprile, art. cyt., s. 625.

189 Por. *Acta et documenta (Antepraeparatoria)*, dz. cyt., s. 698—702.

190 O uczestnictwie w codziennych kongregacjach generalnych Soboru tak pisze jego bezpośredni sąsiad z auli soborowej biskup R. J. Piérard (z Chalons sur Marne, Francja): „Podczas Soboru Ks. Biskup był moim najbliższym sąsiadem. Budowałem się jego postawą. Słuchał bardzo uważnie wszystkiego, co było mówione w auli soborowej, notował wszystko, nigdy nie opuszczał swego miejsca (nie korzystał z baru itp.). Jego pobożność była równie gorąca i gorliwa jak jego praca. Kochał Polskę z całego serca, o swojej diecezji opowiadał mi z zapalem. Było dla mnie wielką łaską, że mogłem być jego sąsiadem w czasie Soboru” — por. List kondolencyjny z 28 IX 1976, nadesłany w jęz. francuskim na adres Kurii Biskupiej, tłum. wł., WDOp 32 (1977) 91.

191 Por. bp Fr. Jop, *Notatki soborowe*, WDOp 18 (1963) 113—141; 155—161; 181—190; 209—213; 225—234; 19 (1964) 39—45; 64—72, 155—162, 204—215, 232—235. Notatki sięgają do dnia 30 X 1962 r.

że po powrocie do kraju wpisał do swojej „Księgi czynności”¹⁹². W oparciu o te materiały oraz dostępne przekazy i informacje, można zestawić ważniejsze momenty i wkład biskupa Opolskiego w prace tego niezwykłego Zgromadzenia, kierując się przy tym następstwem chronologicznym.

a. Udział w I Sesji Soboru (11 X — 8 XII 1962)

Do Rzymu biskup Fr. Jop wyjechał pociągiem z Warszawy dnia 5 X 1962 r., razem z 14 osobową grupą innych biskupów, na czele z ks. Kard. Prymasem St. Wyszyńskim. Był to pierwszy po wojnie wyjazd poza granice kraju tak sporej grupy biskupów. Nic więc dziwnego, że wzdłuż całej trasy, prawie na wszystkich większych stacjach w Austrii i we Włoszech, witano życzliwie i spontanicznie jadących do Rzymu polskich Ojców soborowych¹⁹³. Wyjazd ten biskup Jop przeżywał bardzo mocno, był to pierwszy wyjazd z kraju po 24 latach. Ostatni raz był w Rzymie w 1938 r. na kanonizacji św. Andrzeja Boboli¹⁹⁴.

W Rzymie podczas wszystkich pobytów w tym mieście z okazji Soboru i prac w Komisjach posoborowych mieszkał w Instytucie Polskim przy via Pietro Cavallini 38, zostawiając tam pamięć człowieka nadzwyczaj skromnego i niewymagającego, budującego wszystkich swą pracowitością i pobożnością¹⁹⁵.

Po uroczystym otwarciu obrad Soboru w dniu 11 X 1962 r., i kilkudniowej przerwie odbywały się codziennie, z wyjątkiem czwartków i niedziel, posiedzenia plenarne, zwane Kongregacjami generalnymi¹⁹⁶.

Na wniosek Episkopatu, podczas 2 Kongregacji generalnej, w dniu 16 X, biskup Jop został wybrany 872 głosami członkiem Komisji Liturgicznej (25 osobowa), jednej z 10 Komisji Soborowych¹⁹⁷. Członkostwo Komisji było dodatkowym zajęciem i obarczało biskupa nowymi obowiązkami. Posiedzenia Komisji Liturgicznej odbywały się prawie codziennie w godzinach popołudniowych. W ten sposób biskup miał wypełniony prawie cały dzień, do południa pracą na Soborze (9.30—12.30), a po południu w Komisji (17.00—19.00)¹⁹⁸, tym bardziej, że pierwszym dokumentem, który wszedł pod obrady był projekt Konstytucji liturgicznej. W czasie I Sesji Soboru Komisja odbyła 21 posiedzeń¹⁹⁹.

Biskup Jop był pierwszym z polskich Ojców Soboru, który przemawiał w auli soborowej podczas 11 Kongregacji generalnej w dniu 31 października²⁰⁰, drugi raz przemówił 13 listopada na 18 Kongregacji general-

192 Por. LF II, s. 221—236, 261—292, 313—341, 381 — III, s. 28.

193 Por. *Notatki soborowe*, WDOp 18 (1963) 113—141.

194 Tamże, s. 115; LF II, s. 221.

195 Relacja ustna rektora Instytutu Polskiego w Rzymie ks. inf. Fr. Mączyńskiego, październik 1977 r.

196 Por. *Notatki soborowe*, tamże, s. 214.

197 Por. *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, vol. I, periodus I, pars I. Typis Polig. Vaticanis 1970, s. 43, 86; oraz LF II, s. 223.

198 WDOp 19 (1964) 214.

199 Por. H. Bugnini, *De sacra Liturgia im prima periodo Concilii Oecumenici Vaticani II*, Ephem. Litur. 77 (1963) 6—7. Przewodniczący soborowej Komisji Liturgicznej zaproponował bpowi Jopowi w dniu 14 XI 1962 objęcie przewodnictwa podkomisji do spraw brewiarza, „z trudem się wybroniłem” — pisze biskup w LF II, s. 228.

200 Tekst przemówienia w: *Acta Synodalia*, dz. cyt., vol. I, periodus I, p. II, s. 60—61; oraz wzmianka w LF II, s. 225.

nej²⁰¹. Oba te przemówienia dotyczyły zagadnień liturgicznych i wyrażały stanowisko Episkopatu w tej sprawie. Podczas I Sesji Soboru przemawiali m. in.: Kard. Prymas, abp A. Baraniak, bp K. Wojtyła, bp A. Wronka i bp K. Kowalski²⁰²

Początkowo raz w tygodniu, a potem częściej odbywały się w Instytucie Polskim Konferencje biskupów polskich pod przewodnictwem Ks. Prymasa, na których omawiano pracę soborową i uzgadniano wspólne stanowisko w niektórych sprawach; na tych zebraniach biskup Jop referował również zagadnienia liturgiczne²⁰³.

Podczas pobytu w Rzymie na I Sesji Soboru biskup wygłosił przed mikrofonem Radia Watykańskiego konferencję na temat Soboru w dniu 21 X²⁰⁴, a w Instytucie Polskim konferencję ascetyczną do zamieszkałych tam księży (3 XI)²⁰⁵. Ponadto udzielił wywiadu na temat życia liturgicznego w Polsce redaktorowi pisma „Il Regno” (24 X)²⁰⁶, oraz na temat zwyczajów bożonarodzeniowych w naszym kraju redaktorowi czasopisma „Città Nuova” (6 XII)²⁰⁷. Odbył również kilka wizyt w różnych Kongregacjach i w Sekretariacie Stanu w sprawach dotyczących diecezji polskiej²⁰⁸.

Razem z innymi biskupami polskimi podczas Sesji uczestniczył dwukrotnie w audiencji u papieża Jana XXIII, pierwszy raz zaraz po przyjeździe do Rzymu — 8 X, a drugi raz przed powrotem do kraju — 25 XI 1962²⁰⁹.

Do Opola biskup powrócił 14 XII ok. godz. 10.00, serdecznie witany przez pracowników Kurii i duchowieństwo miasta. Swoimi wrażeniami z Soboru podzielił się z całą diecezją w liście pasterskim z dnia 24 XI, przesłanym z Rzymu²¹⁰, a w najbliższą niedzielę po powrocie podczas Mszy wieczornej w katedrze opolskiej²¹¹.

b. II Sesja Soboru (29 IX — 4 XII 1963)

Między I a II Sesją biskup Jop był także w Rzymie przez cały miesiąc maj 1963 r. na posiedzeniach Soborowej Komisji Liturgicznej, która musiała przygotować ostateczną wersję Konstytucji na jesienną Sesję Soboru²¹². Dwukrotnie był w tym czasie na audiencji u papieża Jana XXIII (13 i 20 V), były to jedne z ostatnich audiencji chorego już wówczas papieża, który zmarł 3 VI 1963 r.²¹³.

201 Tekst jak wyż., s. 652—653, oraz wzmianka LF, s. 228.

202 LF II, s. 226, 228, 232; oraz *Acta Synodalia*, vol. I, p. I, p. II, s. 392, 552, 599, 665, 764.

203 Por. *Notatki soborowe*, WDOp 18 (1963) 210—211.

204 Tekst przemówienia zob. WDOp 17 (1962) 369—371, oraz: bp Fr. Jop, *Kazania*, Opole 1964, s. 181—186.

205 LF II, s. 225.

206 *Notatki soborowe*, WDOp 19 (1964) 210.

207 Por. *Betlem a tutte le latitudini*, Città Nuova 24—25 (1962) 8; LF II, s. 234.

208 Tamże, s. 235.

209 Por. *Notatki soborowe*, WDOp 18 (1963) 139—141; oraz LF II, s. 231.

210 WDOp 17 (1962) 377—380.

211 LF II, s. 236. Po powrocie z Rzymu wydał 1 I 1963 drugi list o Soborze (list wielkopostny) WDOp 18 (1963) 22—28.

212 Do Rzymu wyjechał 1 V, a do Opola powrócił 31 V 1963, por. LF II, s. 243, 245; na temat prac Komisji w Rzymie por. H. M. Bugnini, *De Sacra Liturgia in secunda sessione Concilii Oecumenici Vaticani II*, *Ephem. Litur.* 78 (1964) 3—14, zwłaszcza p. I: *Opus Commissionis Conciliaris de sacra Liturgia inter primam et secundam sessionem*, s. 3.

213 LF II, s. 244.

Na II Sesję Soboru biskup wyjechał 25 IX 1963 r.²¹⁴. Praca podczas tej Sesji była podobna do zajęć poprzedniej, z tym że dłuższe były posiedzenia Komisji Liturgicznej, które trwały zwykle od godz. 15.00—20.00. Na zakończenie Sesji (4 XII) przyjęto jako pierwszy dokument soborowy Konstytucję o św. Liturgii, w głosowaniu Ojców 2.147 padło za przyjęciem, a 4 głosy przeciw²¹⁵.

Z innych prac podczas tej Sesji należy wymienić starania o zatwierdzenie dla diecezji polskich kalendarza Proprium Sanctorum dla mszału oraz dodatku do brewiarza pt. „Officia propria Dioecesium Poloniae”²¹⁶. W tej sprawie biskup odbył kilka narad z Ks. Prymasem i o. Fr. Małaczyńskim OSB, sekretarzem Komisji Liturgicznej Episkopatu. Po zredagowaniu odpowiedniej prośby i podpisaniu jej przez Prymasa Polski, biskup złożył Proprium Poloniae do zatwierdzenia w Kongregacji Obrzędów kard. Larraone (9 IX 1963)²¹⁷.

W rozgłośni Radia Watykańskiego wygłosił w tym czasie trzy konferencje: „Kościół chwalać Boga i jego liturgia” (25 X)²¹⁸, „Odpowiedzialność za wspólny dom” (18 XI)²¹⁹, oraz „Śląskie sanktuarium św. Anny na Górze Chełmowej” (2 XII)²²⁰. Natomiast w kościele św. Andrzeja na Kwirynale wygłosił po włosku kazanie w uroczystość św. Stanisława Kostki (13 XI), podczas głównego nabożeństwa z udziałem Ks. Prymasa i obecnych w Rzymie biskupów polskich²²¹.

Po zakończeniu II sesji Soboru odbył wraz z 16 biskupami polskimi pielgrzymkę do Ziemi Świętej w dniach od 5 do 15 XII²²². Do Opola powrócił 18 XII 1963 r.

c. III Sesja Soboru (14 IX — 21 XI 1964)

Do przeprowadzenia reformy liturgicznej zgodnie z wytycznymi uchwalonej Konstytucji, Ojciec św. Paweł VI powołał specjalną Komisję, zwaną „Radą do wykonania Konstytucji o św. Liturgii”, członkiem której zamianował w dniu 27 II 1964 r. biskupa Fr. Jopa²²³. Z przyczyn od siebie niezależnych w I Sesji Rady uczestniczył jedynie w ostatnich dwóch posiedzeniach 20 IV 1964 r.²²⁴.

Na obrady III Sesji Soboru wyjechał 11 IX 1964 r. Papież Paweł VI na rozpoczęcie obrad (14 IX) odprawił w bazylice Mszę św. koncelebrowaną z 25 kardynałami; była to pierwsza koncelebra tego rodzaju jaką biskup widział w swoim życiu²²⁵. W godzinach popołudniowych uczestniczył w Kongregacjach generalnych Soboru, natomiast po południu

214 Tamże, s. 262, 283.

215 Por. *Konstitution über die heilige Liturgie (Constitutio de sacra Liturgia)*. Einleitung und Kommentar von Univ. — Prof. Dr J. A. Jungmann SJ, w: LThK, Vaticanum II, t. I, s. 10—13; H. Bugnini, art. cyt., s. 8; oraz LF II, s. 270.

216 T. I—II, wyd. Marietti 1965, Dekret Kongregacji t. I, s. 109.

217 LF II, s. 270; dekrety zatwierdzające kalendarz i Proprium Missarum — zob. WDOp 20 (1965) 1—2.

218 Tekst przemówienia zob. WDOp 18 (1963) 299—302; *Kazania*, dz. cyt. 193, s. 187.

219 Tekst przemówienia, tamże, s. 302—305, oraz *Kazania*, s. 194—199.

220 Tekst zob. WDOp 19 (1964) 11—13; *Kazania*, s. 200—205.

221 LF II, s. 275.

222 Tamże, s. 283—292.

223 Por. Motu proprio *Sacram Liturgiam* z 25 I 1964, oraz dekret nominacyjny Sekretariatu Stanu z dn. 27 II 1964, WDOp 19 (1964) 98.

224 I sesja Rady Liturgicznej rozpoczęła się 11 III 1964 r., biskup do Rzymu wyjechał natychmiast po otrzymaniu paszportu 18 IV, do Opola powrócił 17 V 1964, por. LF II, s. 299—301.

225 Tamże, s. 314.

niemal każdego dnia w posiedzeniach Rady Liturgicznej, na których omawiano m. in.: sprawę języka narodowego w liturgii, reformę brewiarza, Ordo Missae i części rytuału rzymskiego²²⁶. Ponadto prawie codziennie w Instytucie Polskim odbywały się konferencje biskupów polskich, na których biskup Jop referował kilkakrotnie sprawy liturgiczne²²⁷.

W Radio Watykańskim wygłosił 26 IX konferencję na temat: „Zbawienny wpływ przykładu życia chrześcijańskiego jednostki na odnowę stylu życia rodzinno-społecznego”²²⁸.

Podczas trwania tej Sesji był 19 IX w Neapolu świadkiem cudu św. Januarego, gdzie widział jak zastygła w ampułce krew staje się płynna. W swoich zapiskach z przejęciem wtedy zanotował: „Jestem głęboko wstrząśnięty tym, co widzę (...) Bogu niech będą dzięki za łaskę, której dzisiaj dostąpiłem”²²⁹.

Z Rzymu do Opola wraca 2 XII i przywozi ze sobą dwa odznaczenia papieskie „Pro Ecclesia et Pontifice”, jedno dla inż. Jana Affy z Raciborza (wybudował 26 kościołów), a drugie dla Antoniego Piontka ze Szczepanka (par. Jemielnica, za przeniesienie drewnianego kościoła). Odznaczenia te wręczył im osobiście²³⁰.

d. Ostatnia Sesja Soboru (14 IX — 8 XII 1965)

Na czwartą i ostatnią Sesję Soboru Watykańskiego II biskup Jop wyjechał z Opola 10 IX 1965 r.²³¹.

Podczas kolejnej konferencji biskupów polskich w Instytucie w dniu 7 X zlecono biskupowi opracowanie i wygłoszenie przemówienia w auli soborowej na temat życia i zadań kapłanów. Przemówienie miał wygłosić 16 X jako 17 na liście zgłoszonych w tym dniu mówców, z powodu późnej pory głos swój oddał na piśmie²³².

Na zlecenie Konferencji Episkopatu redagował votum w sprawie projektu Konstytucji apostolskiej dotyczącej pokuty i postu. Biskup Jop został przewodniczącym powołanej do tego celu Komisji (weszli w jej skład jeszcze: bp Wronka i bp Modzelewski). Po uwzględnieniu poprawek zgłoszonych przez Konferencję, całość biskup opracował po łacinie i wręczył Ks. Prymasowi²³³. Na zlecenie Konferencji Episkopatu opracował także dwie wersje tzw. modus do punktu 8 omawianej na Soborze deklaracji o wolności religijnej²³⁴.

Sporo pracy biskup Jop włożył w codzienne niemal posiedzenia Rady Liturgicznej, Zabierał głos m. in. w sprawie projektu obrzędu Chrztu dorosłych²³⁵ i obrzędu święceń, których projekt — referowany przez o. B. Botte OSB — wzbudził sporo kontrowersji²³⁶. Od 9 do 13 XI brał udział w konferencji tłumaczy tekstów liturgicznych, zorganizowanej przez Radę Liturgiczną, oraz w konferencji przewodniczących krajowych Komisji Liturgicznych w dniu 17 XI²³⁷.

226 Tamże, s. 324, 337.

227 Tamże, s. 338.

228 Tekst zob. bp Fr. Jop, *W służbie słowa Bożego, Kazania i przemówienia*, Opole 1966, s. 219—226; oraz wzmianka w: LF II, s. 328.

229 LF II, s. 316.

230 Tamże, s. 341, 343.

231 Tamże, s. 381

232 Por. LF III, s. 5; odnośny tom *Acta Synodalia* jeszcze się nie ukazał.

233 LF III, s. 5.

234 Tamże, s. 9.

235 Tamże, s. 5.

236 Pisze o tym sam autor — por. B. Botte OSB, *Le mouvement liturgique. Témoignage et souvenirs*, rozdz. 13: Les rites d'ordination, Paris 1973, s. 165—178; oraz LF III, s. 16.

237 LF III, s. 11—15; „Notitiae” 1 (1965) 203, 273, 377, 399.

W swoim mieszkaniu w Instytucie Polskim przewodniczył zebraniu Komisji Liturgicznej Episkopatu (był obecny też sekretarz o. Fr. Mała-czyński OSB); omówiono wtedy sprawy związane z wydaniem mszału ołtarzowego łacińsko-polskiego i Proprium do brewiarza, a także poru-szono kwestie związane z przekładem Ordo Missae (15 XI)²³⁸.

W Radio Watykańskim w tym czasie nagrał biskup na taśmę magnetofonu swoje przemówienie na temat: „Odwieczna młodość Kościoła”, transmitowane 21 X na falach eteru²³⁹, a z okazji uroczystości św. Stanisława Kostki odprawił w kościele św. Andrzeja na Kwirynale Mszę św. i wygłosił konferencję w języku włoskim do nowicjuszek zgromadzeń żeńskich w Rzymie (12 XI)²⁴⁰.

Korzystając z okazji, w dniach 3 — 8 XI wraz z biskupem J. Zarębą z Wło-clawka odbył pielgrzymkę do Lourdes, Ars, Lisieux, Paray les Monial i w drodze powrotnej jeden dzień zatrzymał się w Paryżu, gdzie był gościem rektora Semi-narium Polskiego²⁴¹.

Akcentem końcowym eklezjalnego przeżycia, jakim były obrady So-boru Watykańskiego II były dwie audiencje u papieża Pawła VI; jedna 10 XI z członkami Rady Liturgicznej, a druga 13 XI z wszystkimi bisku-pami polskimi²⁴².

Uroczyste zakończenie Soboru miało miejsce 8 grudnia 1965 r., naza-jutrz biskup wyjechał do kraju, a do Opola powrócił 11 XII witany jak zawsze przez pracowników Kurii i duchowieństwo miasta²⁴³.

e. Udział w sesjach Rady Liturgicznej w Rzymie w latach 1967—1970

Po zakończeniu Soboru, Rada Liturgiczna nadal odbywała każdego ro-ku swoje sesje plenarne, w których zobowiązani byli brać udział wszyscy członkowie (60 biskupów i 150 konsultorów z całego świata)²⁴⁴. W ciągu 6-cio letniej działalności, w latach 1964—1970, Rada dokonała ogromne-go wysiłku w konsekwentnym odnowieniu całej liturgii rzymskiej. Owoc prac licznych podkomisji i zespołów roboczych został omówiony na 13 sesjach plenarnych. Z przyczyn od siebie niezależnych biskup Fr. Jop nie uczestniczył w 3 sesjach Rady, tj. w roku 1966 i w sesji wiosennej w 1967 r. Wyżej omówiliśmy w zasadzie w sposób bardzo skrótowy jego udział w pierwszych sesjach, jakie odbyły się do końca roku 1965, teraz wypada wskazać jeszcze na niektóre jego prace w pięciu sesjach końco-wych.

Po I Synodzie Biskupów (30 IX — 29 X 1967), w którym miał ucze-stniczyć również biskup Jop jako delegat Episkopatu (w Synodzie tym jednak nie brała udziału delegacja biskupów z Polski), odbyła się IX sesja plenarna Rady Liturgicznej (21—28 XI). Na obrady sesji Rady bi-skup zdążył przyjechać do Rzymu (wyjechał 17 XI) i wziął udział w jej pracach. Omawiano reformę brewiarza, obrzędów sakramentu małżeń-

238 LF III, s. 13.

239 Tekst zob. bp Fr. Jop, *W służbie słowa Bożego*, s. 227—233; por. LF III, s. 6.

240 Tekst polski zob. bp Fr. Jop, *W służbie słowa Bożego*, s. 151—157; por. LF III, s. 12.

241 LF III, s. 9—10.

242 Tamże, s. 11, 13.

243 Tamże, s. 28.

244 Por. Bp Fr. Jop, *Zakończenie działalności specjalnej Komisji do odnowienia Liturgii świętej*, WDOp 25 (1970) 151.

stwa, a zwłaszcza zastrzeżenia Synodu Biskupów do nowego Ordo Missae²⁴⁵. Do Opola Biskup wrócił 12 XII 1967 r.²⁴⁶

Wyjazd na X sesję Rady, biskup połączył z przypadającą na rok 1968 wizytą „ad limina apostolorum”. Od 24—29 IV uczestniczył w posiedzeniach Rady i przemawiał m. in. w sprawie reformy sakramentu bierzmowania, którego relatorem był o. B. Botte OSB²⁴⁷, a także głos zabrał w sprawie wyznania wiary akatolików przyjmowanych do Kościoła²⁴⁸.

W związku z wizytą „ad limina” w pierwszych dniach maja złożył przepisane wizyty w różnych Kongregacjach Rzymskich, a 6 V został przyjęty na prywatnej audiencji przez Ojca św. Pawła VI. W swoich notatkach napisał później, że była to jedna z najbardziej serdecznych i wzruszających audiencji, jakie przeżył w swoim życiu²⁴⁹.

Na obradach XI sesji plenarnej Rady, jesienią tego samego roku przebywał w Rzymie biskup Jop w dniach 2—20 X. Przy tej okazji, oprócz relacji ustnych, złożył Radzie pisma w następujących sprawach: ujednolicenie form konsekracyjnych we wszystkich 4 modlitwach eucharystycznych (pierwotnie słowa były różne); zbiorowego rozgrzeszenia i spowiedzi; konieczności utrzymania obowiązku odmawiania oficjum brewiarzowego przez kapłanów sub gravi; możliwości opuszczania namaszczenia przy chrzcie w wypadku dużej liczby dzieci²⁵⁰.

W następnym roku (5 — 28 XI 1969) znowu biskup wyjechał do Rzymu na XII sesję Rady Liturgicznej. W imieniu Episkopatu złożył petycję w sprawie szerszego uwzględnienia w kalendarzu ogólnokościelnym świętych polskich. Nad votum Episkopatu odbyło się głosowanie członków Rady, wniosek jednak upadł: 11 głosów było za, a 23 przeciw. Na tej sesji ponadto oddał głos w sprawie formuł rozgrzeszenia oraz w sprawie reformy obrzędu sakramentu namaszczenia chorych²⁵¹.

Na ostatnią, XIII sesję Rady Liturgicznej biskup wyjechał 4 IV 1970 r. Były to końcowe posiedzenia Rady (9 — 10 IV). Przy okazji pozytywnie załatwił cały szereg spraw związanych z odnową liturgii w Polsce, a mianowicie, uzyskał ostateczne zatwierdzenie polskiego przekładu nowego Ordo Missae (7 IV) oraz zezwolenie na używanie dotychczasowych ksiąg liturgicznych do czasu wydrukowania nowych²⁵². Zakończenie sześciolatnich prac Rady miało charakter uroczysty, odbyło się ono 10 IV na specjalnej audiencji u Ojca św. Pawła VI. Biskup Jop złożył sprawozdanie z audiencji i pracy Rady w swoim przemówieniu w Radio Watykańskim w dniu 15 IV 1970 r.²⁵³.

245 I Synod Biskupów zajął się również odnową liturgiczną (dyskusją 21—27 X), głosowano nad 12 pytaniami dotyczącymi liturgii, a także ojcowie synodalni brali udział we Mszy św. odprawianej w kaplicy Sykstyńskiej przez o. A. Bugnini, sekretarz Rady, według nowego Ordo Missae (tzw. Missa normativa), por. G. Caprile, art. cyt., s. 660.

246 LF III, s. 135—143; por. Notitiae 3 (1967) 410.

247 Por. B. Botte, dz. cyt., s. 188—198 (La confirmation).

248 LF III, s. 156—162; oraz por. Notitiae 4 (1968) 180.

249 Tamże, s. 163.

250 Tamże, s. 198—219; oraz Notitiae, tamże, s. 348.

251 Tamże, s. 269—270; oraz Notitiae 5 (1969) 436.

252 Por. pismo Kongregacji Kultu Bożego, N. 1440/70, WDOp 25 (1970) 269.

253 Zob. tekst przemówienia WDOp, tamże, s. 150—153; LF III, s. 311; oraz omówienie XIII sesji w: Notitiae 6 (1970) 222—229, 245—253.

Omówienie powyższe byłoby niepełne, gdyby nie podkreślić jeszcze faktu, iż współpraca biskupa z Radą Liturgiczną nie ograniczyła się tylko do udziału w sesjach plenarnych, ale polegała przede wszystkim na współpracy korespondencyjnej. Biskup Jop, jako przewodniczący Komisji Liturgicznej Episkopatu, otrzymał wszystkie schematy i projekty nowych obrzędów od Rady, a schematów tych było 365. W odpowiedzi na dokumenty sam, lub w konsultacji z Komisją Episkopatu, przysyłał konkretne sugestie, opinie i postulaty. Był to sześćioletni okres ogromnej pracy włożonej w odnowę liturgii. Wkład ten wymagałby jednak odrębnego naukowego opracowania.

Prace rzymskie bpa Jopa możliwe były dzięki znajomości sześciu języków, z których biegłe władał i najczęściej posługiwał się trzema: łacińskim, włoskim i francuskim. Jego służbowych wyjazdów do Rzymu w latach 1962—1973²⁵⁴ było w sumie 13²⁵⁵; na audiencji u papieża Jana XXIII był 4 razy²⁵⁶, a u Pawła VI — 13 razy²⁵⁷

2. Przewodniczący Komisji Episkopatu do spraw Liturgii

Do licznych zajęć biskupa rezydencjalnego diecezji liczącej ponad 1,6 miliona wiernych i prac związanych z członkostwem w komisjach rzymskich, dochodził jeszcze ogrom prac związanych z przeprowadzeniem odnowy liturgicznej w Polsce, za co bp Jop, jako przewodniczący Komisji Liturgicznej Episkopatu, czuł się w pewnym stopniu odpowiedzialny²⁵⁸. Przewodniczącym Komisji został w 1961 r. po śmierci biskupa płockiego T. Zakrzewskiego i obowiązki te pełnił do 27 XI 1974 r.²⁵⁹, kiedy w związku z kończącą się 5-letnią kadencją wszystkich Komisji Episkopatu zwrócił się z prośbą do Ks. Kardynała Prymasa o nie uwzględnianie jego osoby jako przewodniczącego przy wyborach na nową kadencję. Głównym motywem rezygnacji były liczne obowiązki i zajęcia związane z administracją tak dużej diecezji, przy dotkliwym braku kapłanów w duszpaństwie i w urzędach kurialnych²⁶⁰. Ponadto — o czym nie pisał — był zbyt przepracowany i zaawansowany wiek również dawał znać o so-

254 Były to dwa wyjazdy do Rzymu: z podziękowaniem za ustanowienie diecezji opolskiej (5 XI — 3 XII 1972) oraz „ad limina apostolorum” (5 — 19 XII 1973).

255 W r. 1962: 5 X — 14 XII; 1963: 1 — 31 V; 25 IX — 18 XII; 1964: 18 IV — 17 V; 11 IX — 2 XII; 1965: 10 IX — 11 XII; 1967: 17 XI — 12 XII; 1968: 23 IV — 8 V; 2 — 20 X; 1969: 5 — 28 XI; 1970: 4 — 17 IV; 1972: 5 XI — 3 XII; 1973: 5 — 19 XII. Za podstawę przyjęto datę wyjazdu i przyjazdu do Polski.

256 W 1962: 8 X, 25 XI; 1963: 13 V, 20 V.

257 W 1963: 16 X; 1964: 30 IV, 29 X, 4 XI; 1965: 10 XI, 13 XI; 1968: 6 V, 14 X; 1969: 26 XI 1970: 10 IV; 1972: 9 XI, 2 XII; 1973: 15 XII. W zestawieniu nie podano audiencji publicznych, środowych.

258 W odróżnieniu od innych krajów w Polsce odpowiedzialną za wprowadzenie odnowy liturgicznej jest Konferencja Episkopatu, a nie Komisja Liturgiczna, która jedynie przedkłada wnioski, a zwłaszcza teksty do zatwierdzenia, por. chociażby Kazanie Prymasa Polski w dniu pogrzebu bpa Fr. Jopa: „Organizację służby liturgicznej w każdym kraju prowadzi Konferencja Episkopatu (...). Jedynie Konferencja jest uprawniona do wprowadzania i zastosowywania postanowień Stolicy Apostolskiej” (WDOp 32 (1977), s. 39).

259 LF IV, s. 300.

260 Pierwszy raz prosił Ks. Kardynała Prymasa o zwolnienie z przewodnictwa 1 VIII 1970 — por. LF III, s. 336; drugi raz w piśmie do Prymasa Polski w 1973 r., por. ADOp Akta Kom. Lit. Ep., vol. VIII.

bie, co zresztą potwierdziła choroba, która nawiedziła go pół roku później. Rezygnacja została przyjęta, z czego biskup był bardzo zadowolony.

Należy także podkreślić, że okres 13 lat przewodniczenia Komisji Liturgicznej należał chyba do najtrudniejszych, skoro się zważy, że przypadał na okres Soboru Watykańskiego II i na lata posoborowej odnowy, którą należało dostosować i wprowadzić do naszych warunków polskich. W latach 60-tych nie mieliśmy w kraju Instytutów Liturgicznych, popularnej literatury liturgicznej, niewielu było specjalistów i znawców liturgii (o czym świadczy chociażby fakt, że w rzymskiej Radzie Liturgicznej na 150 konsultorów i znawców nie było ani jednego specjalisty z Polski), nie było także wcześniej ośrodków ruchu liturgicznego o szerszym zasięgu, nieliczne które działały przed wojną, praktycznie przestały po wojnie istnieć. Jednym słowem można powiedzieć, że w pewnym stopniu odnowa liturgiczna nas zaskoczyła i nie byliśmy do niej przygotowani. Nic więc dziwnego, że we wszystkich środowiskach w początkowej fazie napotykała ona na silne opory. Przewodniczący Komisji Liturgicznej musiał wiele tłumaczyć, cierpliwie i wytrwale pokonywać trudności i nie zrażać się niepowodzeniami²⁶¹.

Oceniając działalność liturgiczną biskupa Fr. Jopa na tym polu trzeba pamiętać, że z wykształcenia nie był liturgistą, ale prawnikiem, chociaż od początku swego kapłaństwa liturgią się interesował, a w latach 1922—1925 nawet wykładał liturgikę obok prawa kanonicznego w Seminarium Sandomierskim (5 godz. tygodniowo)²⁶². Prawniczy sposób myślenia liturgicznego niewątpliwie poszerzył w dobrej „szkole” liturgicznej jaką była dla niego kilkuletnia praca w komisjach rzymskich, gdzie słuchał prawdziwych „wykładów” o nowej liturgii najlepszych znawców. Ponadto jego prawnicze myślenie w naszych warunkach okazało się bardzo korzystne, gdyż ujęcie nadrzędności liturgii rzymskiej nad lokalną kryło w sobie pozytywne cechy. Z chwilą bowiem kiedy ustalone zostało prawo nadrzędne, biskup okazał się lojalnym i zdecydowanym stróżem nowej liturgii i robił wszystko, aby ją wprowadzić w życie.

Wraz z większością Episkopatu wyznawał z drugiej strony zasadę, że odnowy liturgii nie można narzucić wiernym odgórnie i zbyt gwałtownie²⁶³, stąd stosowanie metody tzw. „małych kroków”, co dla obserwatora stojącego z boku mogło wydawać się konserwatyżmem²⁶⁴. Biskup ciągle obawiał się, że niepogłębiona odnowa liturgiczna spowoduje więcej negatywnych skutków, tym bardziej, iż takowe widział lub o nich czytał w innych krajach. Dla niego nie było problemu „czy”, ale „jak” wprowadzić najlepiej nową liturgię²⁶⁵.

261 Świadczą o tym liczne listy, jakie napływały na adres bpa Jopa i odpowiedzi wysyłane przez niego do różnych osób w latach 1963—1975 — por. ADOp Akta KLEp, vol. I—IX.

262 Por. wyżej art. bp. W. Wójcika.

263 Właściwie pojęta odnowa liturgiczna nie może wyprzedzać tego, czego nie ma w refleksji teologicznej i w stosowanej katechezie — por. L. Délla Torre, *Dimensioni e prospettive del rinnovamento liturgico nel secondo decennio*, w: *Neile vostre assemblee. Teologia pastorale delle celebrazioni liturgiche*, oprac. zbior., t. I. Brescia 1972, s. 19.

264 Por. K. Richter, *Zur liturgischen Erneuerung in Polen*, Heiliger Dienst 31 (1977), 112 — 116.

265 Na Zachodzie podkreśla się już dziś jako negatywny aspekt odnowy liturgicznej brak konsekwentnego stopniowania we wprowadzaniu odnowy, który

W skład Komisji Liturgicznej wchodziło 4 biskupów i 6 innych członków, wybranych przez Konferencję Plenarną Episkopatu²⁶⁶. Komisja jednak mimo ogromu pracy nie posiadała ani jednego pracownika etatowego (nawet maszynistki)²⁶⁷, każdy z członków miał liczne inne zajęcia, a mimo to Komisja może poszczycić się sporym dorobkiem. Biskup Jop zawsze podkreślał ogromne zasługi i wkład w dzieło wprowadzenia odnowy liturgicznej w Polsce — współpracującego z nim sekretarza Komisji — o. dra Franciszka Małaczyńskiego OSB z Tyńca, z którym często kontaktował się i który nadawał ostateczny kształt zapoczątkowanym lub zleconym przez Komisję pracom.

Obrady Komisji Liturgicznej odbywały się zwykle w Opolu, częstotliwość zebrań była różna, z zasady wszyscy członkowie spotykali się raz albo dwa razy w roku²⁶⁸, częściej dochodziło do spotkań roboczych w mniejszym gronie. Celem osiągnięcia jak najlepszych przekładów tekstów liturgicznych, biskup usiłował stworzyć cztery ośrodki, najwięcej pracy włożył jednak w ośrodek tyński, lubelski i warszawski²⁶⁹.

Nie wnikając w szczegóły pracy Komisji można w ogólności jej działalność kierowaną przez przewodniczącego sprowadzić do następujących dziedzin:

- a) Prace związane ze stopniowym poszerzaniem zakresu stosowania języka narodowego w liturgii²⁷⁰;
- b) Praca związana z przekładem nowych dokumentów i ksiąg liturgicznych;
- c) Pokonywanie trudności wydawniczych;
- d) Systematyczne informowanie i przedkładanie spraw liturgicznych na Konferencjach plenarnych Episkopatu;
- e) Opracowywanie projektów listów pasterskich²⁷¹ i instrukcji krajowych.

Powyższą działalność Komisji Sam biskup Jop na spotkaniu w Opolu z Kard. A. Taberą, prefektem Kongregacji Kultu Bożego, scharakteryzował następująco:

„Nie dokonaliśmy zbyt dużo, ale zrobiliśmy wiele. Przetłumaczono i udostępniono wszystkie dokumenty, zarządzenia i instrukcje Stolicy Apostolskiej, dotyczące posoborowego odnowienia liturgii. Zostało wydanych przez Episkopat (...) w tej sprawie, cały szereg zarządzeń i pouczeń (...). Ponadto wszystkie nowe teksty

pozwołyby kapłanom i wiernym na właściwe jej zrozumienie — por. L. Délla Torre, art. cyt., s. 19.

266 Członków Komisji nie mianuje zatem przewodniczący, jak twierdzi B. Nardolski, *En marge de la première decennie d'application de la Constitution Liturgique en Pologne*, Ephemerides Liturgicae 91 (1977) 368.

267 Można zatem stwierdzić, że wiele prac związanych z odnową liturgiczną w Polsce w latach 1962—1974 finansowała diecezja opolska.

268 Posiedzenia Komisji Liturgicznej Episkopatu odbyły się m. in. w 1962: 15 II, 10 III; 1963: 7 III; 1964: 4—5 VI; 1965: 19 I, 15 XI; 1966: 24 IV; 1968: 19 XII; 1969: 23 I, 23 X; 1970: 20 I, 13 V; 1971: 16—17 VII; 1972: 5 IV; 1973: 16 I, 1 V; 1974: 14 III.

269 Por. bp Fr. Jop, *Zakończenie działalności specjalnej Komisji do odnowienia Liturgii świętej*, WDOp 25 (1970) 153 i LF III, s. 266—267.

270 Zestawienie sukcesywnego wprowadzenia języka polskiego do liturgii w oparciu o „Notitiae” por. K. Richter, art. cyt., s. 115.

271 Przez Episkopat zostało wydanych 7 listów pasterskich poświęconych odnowie liturgii, por. WDOp 29 (1974) 48.

liturgiczne, dotychczas ogłoszone, są przetłumaczone na język polski, albo są przekładane. W rękach duchowieństwa znajdują się już znaczne części nowego mszału, jak „Institutio generalis Missalis Romani” i „Ordo Missae”, a także powszechnie stosuje się nowe czytania mszalne, stosujemy również inne obrzędy rytuału (...). Trwa obecnie ogromna praca nad przekładem dalszych części nowego mszału i Liturgii Godzin (...). Nie zawsze możemy drukować szybko (...)” 272.

W podsumowaniu warto zacytować jeszcze ocenę zasług biskupa Fr. Jopa na polu pracy liturgicznej w Polsce, jaką wypowiedział Ks. Kardynał Prymas w dniu pogrzebu w katedrze opolskiej:

„Pasterz wasz był przez długie lata przewodniczącym Komisji Episkopatu do spraw Liturgii. Włożył w to dużo umiłowania i znajomości problemu. Niemal wszystkie elementy odnowy liturgicznej po Soborze w Polsce przeszły przez tę Komisję (...). Na licznych rozporządzeniach Konferencji Episkopatu są wyciśnięte jego pracowite dłonie. Za to Episkopat Polski, duchowieństwo i lud Boży są mu głęboko wdzięczni. Jeżeli odnowa liturgiczna w naszej Ojczyźnie przebiegała spokojnie i z należyтым pogłębieniem, to w dużym stopniu zależało to od Komisji Liturgicznej Episkopatu, kierowanej przez Biskupa Franciszka” 273.

Jako przewodniczący krajowej Komisji Liturgicznej starał się odnowę liturgiczną przeschepiać także na teren swej diecezji. W tym celu dwukrotnie zreorganizował Diecezjalną Komisję Liturgiczną, dla której opracował i zatwierdził specjalny statut w dniu 24 I 1968 r.²⁷⁴. Dla każdego dekanatu zamianował referenta liturgicznego, których następnie Komisja Diecezjalna regularnie szkoliła²⁷⁵. Odbyło się kilka kursów liturgicznych i konferencji rejonowych dla całego duchowieństwa diecezji przed wprowadzeniem: mszału łacińsko-polskiego i nowego Ordo Missae (16—17 X 1968; 21—24 XI 1970); obrzędów Chrztu dzieci (28—30 VIII 1976); obrzędów małżeństwa (14 XI 1974). Biskup troszczył się nie tylko o formację liturgiczną duchowieństwa, ale i służby liturgicznej, jak: ministrantów, lektorów oraz organistów. Dla tych ostatnich dekretem z dnia 3 X 1975 r. powołał, tak bardzo potrzebne Studium Organistowskie przy Kurii Diecezjalnej, w którym kształciło się w latach 1975—1977 około 40 przyszłych organistów²⁷⁶. Według odnowionej liturgii pragnął przeredagować modlitewniki diecezjalne, dlatego w tym celu zlecił w 1968 r. Diecezjalnej Komisji Liturgicznej opracowanie nowej wersji „Drogi do Nieba”, praca ta jest na ukończeniu. W kolejnych wydaniach tego popularnego modlitewnika i śpiewnika, nie czekając na ostateczną redakcję, polecił umieszczać na bieżąco wszystkie wprowadzone już w Polsce odnowione obrzędy liturgiczne, aby w ten sposób przybliżyć je szerokieму ogółowi wiernych²⁷⁷.

IV. OKRES CHOROBY (20 V 1975 — 24 IX 1976)

Choroba zaatakowała organizm nagle w dniu 20 maja 1975 r., gdy późnym wieczorem Biskup wracał z bierzmowania i wizytacji parafii Pawłowiczki, Łęzce w dekanacie gościęcińskim. Był to ostry ból nerek, jednak

272 Tamże, s. 47—48.

273 por. tekst kazania autoryzowanego w: WDOp 32 (1977) 39.

274 Zob. WDOp 23 (1968) 93—96; oraz przypis 116.

275 Por. przypis 117 i 118.

276 Por. Dekret o ustanowieniu Ośrodka Kształcenia Organistów, WDOp 31 (1976) 46.

277 50 tys. nakład *Drogi do Nieba* z 1976 posiada następujące nowe teksty: Ordo Missae w wersji polskiej i częściowo łacińskiej (s. 193—213, 237—247); obrzędy chrztu (s. 163—167d); bierzmowania (s. 172—175c); małżeństwa (s. 278—280); dwie wersje nowej litanii do Wszystkich Świętych (s. 45—53).

początkowo sądzono, iż jest to jakieś przejściowe zatrucie. Okazało się wnet, że była to poważna choroba — nerczyca, spotęgowana osłabieniem mięśnia sercowego ²⁷⁸.

Nic nie wskazywało w okresie poprzedzającym chorobę na nagły jej wybuch. Jeszcze w przeddzień choroby, w poniedziałek po Zielonych Świętach — w święto NMP Matki Kościoła, w godzinach dopołudniowych udzielił święceń kapłańskich 4 diakonom w kościele parafialnym Św. Trójcy w Bytomiu, a w godzinach południowych i wieczornych zwizytował w dekanacie gościńskiego dwie parafie, w których udzielił również bierzmowania ²⁷⁹. Na skutek choroby, wizytacji dekanatu dokończył biskup sufragan W. Wycisk.

Niemal dwa miesiące trwało leczenie w domu (do 12 VII). Biskup wstawał tylko, by odprawić Mszę świętą w swojej kaplicy, kilka razy schodził jeszcze do biura, gdzie przyjmował interesantów. Leczeniem w pierwszym okresie zajął się dr Henryk Skowroński z Opola; ponieważ stan zdrowia ciągle się pogarszał, zaczęły tworzyć się obrzęki na nogach i coraz większy był ubytek białka w organizmie, po konsultacjach m. in. z p. prof. F. Kokotem, zdecydowano leczenie szpitalne.

Swoje spostrzeżenia z kontaktów osobistych podczas leczenia rzutu-jące na osobowość Biskupa, dr H. Skowroński tak opisuje:

„Kiedy (...) powierzono mi pełnienie czynności wynikających z zawodu lekarza wobec Księdza Biskupa Ordynariusza (...) zorientowałem się, iż mam do czynienia z człowiekiem niezwykłym, a w miarę swoich kontaktów lekarskich ugruntowałem w sobie to przekonanie. Choroba, która dotknęła Księdza Biskupa w pierwszej swojej fazie była tak nie charakterystyczna, daleka od wszelkich reguł, obserwacji klinicznych jak też stwierdzeń w literaturze fachowej, że dla sprecyzowania jej charakteru trzeba było wiele trudu i mozółu zarówno ze strony chorego, jak też lekarza (...). Zaistniała konieczność wykonania wielu, niejednokrotnie bardzo przykrych, bolesnych i krępujących chorego badań, zabiegów i konsultacji (...). Mam przed sobą obraz człowieka ogromnie skromnego i delikatnego, który wszelkiego rodzaju badania bardzo przeżywał — nie z powodu bólu, czy też wyołbrzymionego poczucia wstydlivosti, lecz jak rzekłem, z powodu sobie właściwej wrażliwości jaka Go cechowała (...). Nie bał się śmierci i nie bał się cierpień. Był niespetykanie łagodny, cierpliwy i jako pacjent bardzo zdyscyplinowany. Każda moja wizyta, mimo powagi sytuacji, była czymś ogromnie miłym. Witwał bardzo radośnie i zdawać by się mogło — ma się do czynienia z człowiekiem zupełnie zdrowym. Wizyty moje w pierwszym około dwumiesięcznym okresie były częste (co dnia lub co drugi dzień) i często trwały dość długo” ²⁸⁰.

Leczenie w szpitalu nefrologicznym trwało od 12 VII do 16 VIII 1975 r. Życzliwa i fachowa opieka oraz leczenie prowadzone pod kierunkiem ordynatora dra Ryszarda Kwiecińskiego wzmocniły na tyle organizm, że chory mógł wrócić do domu. Nadal był bardzo osłabiony, większą część dnia spędzał w łóżku, wstawał do odprawiania Mszy świętej i kilka razy schodził do swego gabinetu w Kurii, gdzie jak dawniej załatwiał bieżące sprawy i przyjmował interesantów. Częściej jednak przyjmował w swoim pokoju (przez cały okres pobytu była to jego pracownia i sypialnia zarazem) zarówno księży z diecezji, jak i licznych gości spoza diecezji,

278 Por. bp W. Wycisk, *Krótką relacją dotyczącą choroby i zgonu śp. Ks. Biskupa Franciszka Jopa, Ordynariusza Opolskiego*, maszynopis: ADOP — teka: bp Fr. Jop.

279 LF IV, s. 336. Księgę czynności biskupich uzupełnił po swoim powrocie ze szpitala w sierpniu 1975 r.

280 H. Skowroński, *Wspomnienia i refleksje lekarskie i osobiste o chorobie i sylwetce J. E. Ks. Biskupa Dra Franciszka Jopa*, WDOP 32 (1977) 342—345.

odwiedzających go w chorobie. W tym czasie dużo czytał, słuchał radia i pisał, załatwiając niemal całą ważniejszą korespondencję.

We wrześniu 1975 r. nastąpiła znaczna poprawa, dzięki której Biskup mógł wziąć po raz ostatni udział w pielgrzymce kapłanów na Jasną Górę w dniu 12 IX, gdzie wygłosił 20 minutowe kazanie i przewodniczył w Drodze Krzyżowej podczas pierwszej stacji²⁸¹. W następną niedzielę (14 IX) uczestniczył w katedrze opolskiej w sumie odpustowej z okazji uroczystości Podwyższenia Krzyża św., a po Mszy św. przemówił po raz ostatni do zebranych kapłanów i wiernych. W dniu 27 IX był również w Nysie na uroczystości inauguracji nowego roku akademickiego w Wyższym Seminarium Duchownym, gdzie podczas Mszy św. wygłosił kazanie o modlitwie w życiu kapłana, a następnie przemówił do kleryków w auli seminaryjnej. Po obiedzie przewodniczył sesji profesorskiej, a w drodze powrotnej zwiedził w Głębinowie nowy Dom Księży Emerytów, następnie nowo budujący się kościół w Jagielnie w parafii Szklary i na koniec kościół w Grodkowie²⁸².

O atmosferze wielkiej życzliwości i troski o swojego Arcypasterza ze strony Biskupów Sufraganów, najbliższych współpracowników — świadczy najlepiej fragment własnoręcznie napisanej notatki:

„Od 18 do 24 września obydwaj Księża Biskupi samochodami wyjeżdżali ze mną na przechadzkę do lasu: a więc Ks. Bp Wycisk był ze mną w Walidrogach, gdzie obejrzelśmy poprotestancki kościół (z zewnątrz, gdyż był zamknięty), a potem chodziliśmy po lesie; w następnym dniu byliśmy z Ks. Biskupem Wyciskiem w Suchym Borze i chodziliśmy w lesie. Z kolei ks. Bp Adamiuk zawiózł mnie samochodem do Malni w parafii Otmęt. Obejrzelśmy salkę katechetyczną, w której odbywają się lekcje religii; dość duża, ale zniszczona, stanowi własność prywatną. Przy niej ma być budowany ów kościół drewniany, przeniesiony z Kostowa, bardzo zniszczony. Potem przez Otmęt i Krapkowie udaliśmy do lasu krapkowickiego, gdzie dość długo chodziliśmy. W innym dniu Ks. Bp Adamiuk zawiózł mnie pod Brynicę i tam chodziliśmy po lesie”²⁸³.

Stan zdrowia uległ ponownemu pogorszeniu w dniu 8 października. Był to lekki wylew, który spowodował lewostronny paraliż i osłabienie wzroku. Po kilku dniach kryzys minął. Lekarze obawiali się, że nie dożyje świąt Bożego Narodzenia, były bowiem bardzo groźne chwile²⁸⁴.

Mimo dalszego osłabienia ogólny stan uległ znacznej poprawie. Ostatni wyjazd poza Opole miał miejsce 10 listopada. Pojechał zobaczyć budujący się kościół w Dziewkowicach. Z zadowoleniem oglądał gotową w surowym stanie świątynię, a w przylegającej do kościoła salce pytał dzieci katechizmu i na zakończenie obdarował je pamiątkowymi obrazkami. Od połowy listopada z powodu trudności z chodzeniem, zasadniczo przestał schodzić do biura w Kurii i do kaplicy. Codziennie odtąd koncelebrował Mszę św. w swoim pokoju i wspólnie każdego dnia odmawiał modlitwy brewiarzowe. Mimo, iż nogi coraz bardziej odmawiały mu posłuszeństwa, jednak z pomocą innych udawał się na ważniejsze konferencje i narady²⁸⁵.

281 Por. H. Sobeczko, *XV pielgrzymka duchowieństwa Diecezji Opolskiej na Jasną Górę*, WDOp 31 (1976), 29—30.

282 LF IV, s. 344, 347.

283 Tamże, s. 345.

284 Por. bp W. Wycisk, *Krótką relacją dotyczącą choroby* (maszynopis), s. 1.

285 Do ważniejszych należą: udział w sesjach profesorów Seminarium, jakie odbyły się w gmachu Kurii (16 XII 1975 i 13 II 1976); w konferencji międzydiecezjalnej duszpasterzy rodzin i instruktoerek diecezjalnych z 6 diecezji (4 i 5 XI 1975); w posiedzeniu Diecezjalnej Komisji Liturgicznej 8 III 1976.

Przykuty do łoża dalej prowadzi działalność pasterską. Prawie codziennie przyjmuje odwiedzających go kapłanów, prowadzi bardzo ożywioną korespondencję i konferuje z biskupami sufraganami rozstrzygając wątpliwości. Nadal rządził diecezją. Umysł działał do samego końca życia²⁸⁶. Na potwierdzenie tego warto przytoczyć świadectwo cytowanego wyżej lekarza:

„Człowiek ten, mimo pogarszania się stanu fizycznego, zachowuje niemal do końca doskonałą (jak na owe schorzenia i wiek) pamięć, rozeznanie w sytuacji, powagę i dorzeczość. Zegnał się z życiem tak, jak gdyby czytał książkę, przekładając strony od pierwszej do ostatniej”²⁸⁷.

Z okazji świąt i 30-lecia konsekracji biskupiej (19 V 1976) ubrany w sutannę w swoim gabinecie przyjął kapłanów²⁸⁸, diakonów po święceniach²⁸⁹, siostry zakonne²⁹⁰ i pracowników Kurii, którzy przybyli z życzeniami. Do każdej grupy wygłosił okolicznościowe przemówienie. W czasie choroby, a zwłaszcza w maju z racji 30-lecia święceń biskupich odwiedziło go sporo osób z diecezji i spoza niej. W dniu 15 V 1976 podejmował arcybiskupa Luigi Pogii, delegata Stolicy Apostolskiej i towarzyszące mu osoby. Podczas obiadu wygłosił krótkie przemówienie w języku włoskim²⁹¹. Radośnie przeżył życzenia złożone mu osobiście przez Ks. Kard. St. Wyszyńskiego, Prymasa Polski²⁹².

Podczas choroby odwiedził również Biskupa m. in. kardynał Zoungrana z Górnej Wolty (Afryka) i biskup Wł. Rubin z Rzymu (26—27 VIII 1975)²⁹³, kard. K. Wojtyła, metropolita krakowski, arcybiskup H. Gulbinowicz, metropolita wrocławski (26 II i 15 V), biskup sandomierski P. Gołębiowski (kilkakrotnie), biskup Br. Dąbrowski, sekretarz Episkopatu oraz wielu innych biskupów z różnych diecezji.

Z początkiem lutego napisał własnoręcznie ostatni wielkopostny list pasterski do diecezjan, a miesiąc później list pasterski do kapłanów i dodatkowe uzupełnienia pt. „Wskazania pasterskie”²⁹⁴.

Przez cały czas choroby żywo interesował się losami Kościoła i diecezji, świata i Kraju, słuchał radia, a przede wszystkim na różne wydarzenia reagował w modlitwie. Modlił się bardzo dużo, szczególnie wymieniał intencje kilka razy dziennie, nie rozstawał się z różańcem. Polecał Bogu wszystkich, zwłaszcza kapłanów i wiernych diecezji w których pracował, Ojca św., Episkopat, Kościół w Polsce, diecezję opolską, kapłanów — zwłaszcza młodych i chorych, swoją rodzinę i najbliższe otoczenie. Bardzo przeżywał sprawę abpa Lefebvre i modlił się w jego intencji.

286 Por. bp W. Wycisk, *Krótką relacją dotyczące choroby*, s. 1.

287 H. Skowroński, *Wspomnienia*, s. 344.

288 Neoprezbiterów przyjął 16 V 1976 — por. Święcenia kapłańskie w Opolu 1976, WDOp 31 (1976) 223; Księża dziekanów w Wielki Czwartek — por. *Przemówienie do kapłanów w Wielki Czwartek 1976 r.*, WDOp 32 (1977) 337—340; oraz 13 maja 1976 r. po Mszy koncelebrowanej w katedrze z okazji 30-lecia jego sakry biskupiej, której przewodniczył biskup W. Wycisk.

289 Por. *Przemówienie do diakonów w dniu 21 XII 1975*, WDOp 31 (1976), 182—184.

290 Por. *Przemówienie do sióstr zakonnych z okazji Bożego Narodzenia w dniu 22 XII 1975*, WDOp 32 (1977) 72—74.

291 Por. *Pobyty Arcybiskupa Luigi Pogii w Opolu*, WDOp 31 (1976) 285.

292 Por. *Wizyta Księdza Kardynała, Prymasa Polski w Opolu*, WDOp 31 (1976) 223.

293 Por. *Wizyta Kard. Piotra Zoungrani i Biskupa W. Rubina w Opolu*, tamże, s. 94.

294 Por. przyp. 74 i 75.

Dalsze pogorszenie nastąpiło 15 marca 1976 r. Był to już drugi niewielki wylew krwi do mózgu. Po kilku dniach, w wyniku kuracji zaleconej przez prof. dr. F. Kokota, stan zdrowia uległ poprawie. Biskup nadal przyjmował księży, załatwiał bieżące sprawy diecezjalne i odpisywał na listy.

W tym czasie (17 III) Biskup po swojej spowiedzi, którą odbywał co dwa tygodnie, poprosił o udzielenie mu sakramentu namaszczenia chorych, czego dokonał ks. prałat Bernard Gade, proboszcz parafii św. Józefa w Raciborzu i diecezjalny ojciec duchowny; był on jednym ze spowiedników obok o. Edwarda Frankiewicza OFM i ks. prałata A. Jokiela, proboszcza parafii katedralnej w Opolu.

Należy podkreślić, że Biskup Fr. Jop chorobę znosił bardzo pogodnie i spokojnie. Najbliżsi współpracownicy i opiekujące się nim osoby budowały się jego postawą i bogatym życiem wewnętrznym, jego życzliwym i pełnym humoru słowem nawet w okresie największego nasilenia choroby. Swoją wdzięczność wobec ludzi odpłacał przede wszystkim modlitwą, a modlił się wiele za wszystkich. Najbardziej jednak cenił sobie Mszę św., którą codziennie odprawiał, a następnie modlitwę brewiarzową. Czasami na długo przed przyjściem kapłana odmawiającego z nim brewiarz, przygotowywał się do jego odmawiania, trzymał w ręku brewiarz i powtarzał słowa, że jest to najpiękniejszy modlitewnik, którego nigdy w życiu nie opuścił. Znał na pamięć prawie wszystkie psalmy oraz sporo antyfon i modlitw.

W cierpieniu dojrzał do pełnej doskonałości. Kiedy był jeszcze zdrowy nie bardzo rozumiał chorych kapłanów, zwłaszcza młodych. W czasie choroby tego bardzo żałował. Głośno w swoich modlitwach oskarżał się, że zbyt był pyszny i często niecierpliwy, wszystko to starał się nadrobić w czasie choroby²⁹⁵.

W intencji swojego Pasterza modliła się spontanicznie cała diecezja, jak zapewniali o tym w listach księży i wierni. Był zaskoczony i zażenowany taką serdeczną pamięcią. Wielu kapłanów śpieszyło z różnego rodzaju pomocą. Przywozili lekarstwa, żywność i inne rzeczy potrzebne w chorobie. Wbrew zaleceniom lekarzy wielu księży odwiedzało swojego Biskupa. Przyjmował wszystkich i z każdym pragnął chociaż krótko porozmawiać.

Wypada również wspomnieć ogromne poświęcenie i troskę o chorego Biskupa ze strony Sióstr zakonnych. Na szczególne wyróżnienie zasługują Siostry Franciszki Szpitalne, które przez 20 lat wzorowo prowadziły mu dom i troskliwie opiekowały się nim w czasie choroby (s. M. Hedwina Pudełko i s. M. Bazyna Kulot). Choremu Biskupowi z pomocą śpieszyły również inne Siostry Franciszki i Siostry de Notre Dame, pracujące w Kurii, które chętnie pełniły czynności pielęgniarские i wiele godzin poświęciły opiece i czuwaniu nocnemu w okresach nasilania się choroby. Wiele serca i zrozumienia w chorobie okazała Choremu także jego rodzina, zwłaszcza bratanek pan mgr Stanisław Jop z Lublina, który wiele tygodni spędził przy łożu chorego, świadcząc samarytańskie usługi.

Biskup przez długie tygodnie przygotowywał się na swój ostatni wielki dzień spotkania z Panem, któremu przez całe życie starał się wiernie

służyć. Do ostatniego dnia zachował całkowitą sprawność umysłową. Jeszcze w ostatnią niedzielę sierpnia (29 VIII) przyjął grupę Łużyczan z NRD i przemówił do nich przy stole²⁹⁶. Chociaż był bardzo osłabiony z pomocą kapłanów zszedł do jadalni i witał ich serdecznie. Następną grupę zaprosił na 16 października. Przyjechali, ale już z wiązką kwiatów i z modlitwą do grobu w katedrze. Na dwa dni przed śmiercią cały dzień gościł swego serdecznego przyjaciela z czasów rzymskich studiów — ks. infułata Wacława Jezuska z Płocka. Do niego też po wyjeździe napisał ostatni list w swoim życiu, dziękując mu za odwiedzinę²⁹⁷.

Dzień przed śmiercią, 23 września, jak zwykle rano o godz. 6.30 odprawił koncelebrowaną Mszę św. i po odmówieniu Laudesów odbył z księżmi biskupami sufraganami ostatnią poranną naradę, podczas której omawiano sprawy diecezji; „był pogodny, a nawet wesoły. Skarzył się jednak siostrze pielęgniarce, że w nocy źle spał i bolała go lewa noga”²⁹⁸. Do południa pisał listy i podpisywał urzędowe. Przed obiadem otrzymał kroplówkę, celem wyrównania utraty białka. Około godziny 15.00 spadło gwałtownie ciśnienie i nastąpiły dreszcze. Nastąpił ostatni kryzys, którego osłabiony organizm nie był już w stanie przezwyciężyć. Przywołani lekarze (dr Zygałdo i dr Kwieciński) złagodzili bóle i podnieśli ciśnienie. Wieczorem przyjechał słynny specjalista prof. Kokot z Zabrze. Stwierdził wylew krwi, tym razem nie do mózgu, ale do kręgosłupa, co sparaliżowało system wegetatywny. Orzekł stan chorego jako beznadziejny; w każdej chwili może nastąpić zgon. Po podaniu lekarstw uspokoił się i wrócił do pełnej świadomości. Nastąpiło jednak lekkie zaburzenie strun głosowych i Chory z trudnością mówił. Noc przeszła spokojnie, lecz ciśnienie ciągle spadało.

Nazajutrz rano, w piątek, 24 września, już mocno osłabiony koncelebrował jeszcze Mszę św., bezpośrednio po Mszy św. poprosił o udzielenie mu po raz drugi w okresie choroby sakramentu namaszczenia chorych²⁹⁹ i błogosławieństwa apostołskiego z odpustem zupełnym w godzinę śmierci. Podczas sprawowania tych obrzędów był bardzo spokojny i równocześnie z kapłanem powtarzał wszystkie formuły namaszczenia. Był świadomy, że jego życie gaśnie. Prosił jeszcze o wspólne odmówienie Laudesów. Był jednak tak osłabiony, że nie mógł utrzymać brewiarza, miał go jednak obok siebie, psalmy zaś odmawiał z pamięci. Ożywił się zwłaszcza podczas odmawiania Benedictus.

W czasie choroby kilkakrotnie wyrażał życzenie, iż cieszyłby się, gdyby przy jego śmierci modlili się kapłani. Dlatego też w tym dniu przy umierającym Pasterzu stale byli kapłani i siostry zakonne. Odmawiano na głos różaniec, litanie i inne modlitwy. Od godziny 16.00, Ksiądz Biskup ze wszystkimi się zegnał, każdy prosił go o błogosławieństwo. Około 17.00 biskup W. Wycisk udzielił Umierającemu absolucji generalnej (spowiedź

296 50-cio osobowe, grupy Łużyczan gościnnie przyjmował kilka razy w roku, gdy ze swoimi duszpasterzami udawali się z pielgrzymką do Częstochowy. Podejmował ich zwykle skromnym posiłkiem, por. WDOp 30 (1975), 109—110.

297 Por. W. Jezusek, *Wspomnienie o śp. Ks. Biskupie Franciszku Jopic*, WDOp 32 (1977), s. 60—62.

298 Bp W. Wycisk, *Krótko relacja dotycząca choroby*, s. 2.

299 Zgodnie z obowiązującą zasadą w Nowych Obrzędach Sakramentu Namaszczenia wiedział, że w wypadku nasilenia się choroby wolno przyjąć ten sakrament ponownie w tej samej chorobie, por. *Ordo Unctionis Infirmorum eorumque pastoralis curae*, Typis Pol. Vaticanis 1972.

odbył trzy dni wcześniej). Wieczorem około godziny 18.00 świadomość Biskupa była już niewielka. Spokojnie, ale z pewnym wysiłkiem oddychał. Po 21.00 nastąpiła powolna agonía. Przy świetle zapalonych gromnic odmawialiśmy modlitwy brewiarzowe (Nieszpory i Kompletę) i modlitwy przy konających. Obecni byli pracownicy Kurii, Sądu Duchownego, księża pracujący przy katedrze, siostry zakonne. W sumie około 20 osób³⁰⁰. Około godziny 21.00 przybył także lekarz, pan dr Henryk Skowroński z Opola. W tym miejscu warto zacytować jego wypowiedź, człowieka świeckiego i doświadczzonego lekarza:

„Zbliżająca się śmierć jest czymś, co zwykle wprowadza niepokój choremu, objawiający się zarówno w sferze psychiki, jak też somy, a dla otoczenia jest jakoby powiewem grozy. Śmierć dla Ks. Biskupa była bardzo łaskawa, łagodna, pozwalająca w spokoju i ciszy pełnej majestatu rozstać się z tym światem i najbliższymi, a On — Ksiądz Biskup nawet w chwili konania potwierdził moje, z całego okresu choroby, spostrzeżenia. Starał się zakończyć życie tak, jak je prowadził, rozstając się serdecznie z każdym, jak dla każdego był serdeczny. O przedagonialnym stanie Księdza Biskupa zostałem powiadomiony w godzinach wieczornych. Z chwilą zbliżającej się śmierci wydawało się, iż stracił kontakt z otoczeniem, a jednak z chwilą mojego przybycia, zbliżenia się do łóżka i słownego powitania, uczynił ten znamienity Mu gest przyjaźni, serdeczności i tym razem pożegnania na zawsze, kierując ostatkiem sił swą szlachetną dłoń i skłon głowy w moim kierunku”³⁰¹.

Sam moment śmierci był niezauważalny, było to prawdziwe zaśnięcie w Panu. O godzinie 22.50, w piątek, 24 września 1976 r., odszedł utrudzony Pasterz po wieczną nagrodę do swego Mistrza — Wiecznego i Najwyższego Pasterza — Jezusa Chrystusa.

Nazajutrz po śmierci Biskupa Ordynariusza, Kuria Diecezjalna wydała komunikat do kapłanów i wiernych, podpisany przez wybranego w tym dniu przez konsultorów diecezjalnych wikariusza kapitulnego, biskupa W. Wyciska, w którym czytamy: „Kościół Opolski traci w Zmarłym Pasterza niezwyklej prawości, odznaczającego się świętobliwością życia i bezgranicznym umiłowaniem Kościoła i powierzonych mu dusz”³⁰².

Trumnę z ciałem zmarłego Biskupa wystawiono w obszernym pomieszczeniu domu biskupiego, dokąd przez kilka dni bez przerwy przybywali kapłani i wierni miasta Opola, a także z całej diecezji indywidualnie i grupowo, by pożegnać swego Arcypasterza modlitwą i skupieniem. Do księgi kondolencyjnej wpisało się bardzo dużo osób spoza diecezji, a nawet z zagranicy³⁰³.

Wyprowadzenie zwłok do katedry opolskiej odbyło się przy licznych udziale wiernych i kapłanów we wtorek 28 IX 1976. Udział wzięło kilkunastu biskupów na czele z Ks. Kard. W. Wojtyłą, metropolitą krakowskim, który prowadził kondukt żałobny i wygłosił kazanie w czasie koncertowanej przez biskupów i kapłanów Mszy św.³⁰⁴. Późnym wieczorem odprawił również Mszę św. ks. infułat Z. Złoczowski, a po Mszy odśpiewano tzw. „parastasis”, następnie około godziny 22.00 Mszę św. w obrządku ormiańskim odprawił ks. K. Filipiak³⁰⁵.

300 Z księży obecni byli: bp A. Adamiuk, ks. A. Jokiel, ks. A. Sitek, ks. P. Kołoczek, ks. Fr. Piechota, ks. H. Sobeczko, ks. R. Wołowicz, ks. Cz. Gac., ks. P. Maniurka.

301 Por. H. Skowroński, *Wspomnienia*, s. 345.

302 Por. Komunikat z dn. 25 IX 1977, WDOp 32 (1977), 33—34.

303 Por. A. Sitek, *Uroczystości pogrzebowe pierwszego Biskupa Opolskiego śp. Franciszka Jopa*, tamże, s. 62.

304 Tekst fragmentów autoryzowanego kazania, zob. WDOp jw., s. 40—45.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się we środę 29 IX 1976 r. Na długo przed rozpoczęciem obrzędów katedra była już przepelniona. Koncelebrowanej Mszy św. przewodniczył Kard. K. Wojtyła, a kazanie wygłosił Kard. St. Wyszyński, Prymas Polski ³⁰⁶.

Na zakończenie przemówił Wikariusz Kapitulny biskup Wacław Wysocki, który podziękował wszystkim za udział, a zwłaszcza przybyłym 43 biskupom, w tym biskupowi G. Schaffranowi z NRD, następnie delegatowi wojewody opolskiego, kapitułom diecezjalnym, oraz delegacjom Senatu KUL i ATK ³⁰⁷.

Śmierć pierwszego Biskupa Opolskiego była przeżywana nie tylko przez wspólnotę diecezjalną, ale odbiła się szerokim echem również poza granicami diecezji i kraju, o czym świadczą liczne depesze i listy kondolencyjne nadsyłane w te dni na adres Kurii Diecezjalnej ³⁰⁸.

Doczesne szczątki biskupa Franciszka Jopa spoczęły w bocznej nawie katedry, w krypcie pod ołtarzem Matki Bożej Opolskiej, której był tak gorącym czcicielem. Tam, pierwszy biskup opolski oczekiwać będzie zmartwychwstania.

* * *

Biskup Franciszek Jop zmarł w 79 roku życia, 57 kapłaństwa i 31 biskupstwa. W niniejszym artykule zestawiono wydarzenia z ostatnich dwudziestu lat jego życia, jakżeś bogatego w różnorodne formy działalności. Do koniecznego minimum ograniczono jednak ocenę tej działalności, która może nastąpić po szczegółowych badaniach w oparciu o całą bogatą bazę źródłową, łącznie z obfitą spuścizną epistolarną, zarówno urzędową jak i prywatną. Osobnego opracowania wymaga również wkład i wpływ na posoborową odnowę liturgiczną ogólnokościelną, krajową i diecezjalną, co zostanie uczynione w osobnym studium na innym miejscu. Obecnie jedno można z całą pewnością stwierdzić, iż Opatrzność Boża w ciągu stosunkowo długiego życia kierowała biskupa Fr. Jopa na różne odpowiedzialne stanowiska w trzech kolejnych diecezjach, zlecając mu coraz to inne obowiązki w trudnych i przełomowych czasach, a które on z kolei starał się jak tylko mógł dobrze wypełnić, by nawet w najdrobniejszym szczególe nie zawieść zaufania, jakim obdarzył go Kościół. Dlatego jego głębokie poczucie odpowiedzialności, kościelny sposób myślenia, pracowitość i szczerą pobożność promieniowały na otoczenie i budziły prawdziwy szacunek, raz zaufanie kapłanów i wiernych do swego Biskupa, który do końca służył ludziom pragnąc ich szczęścia.

305 Biskup Fr. Jop troszczył się o obrządki wschodnie, dla których zorganizował punkty stałej opieki duszpasterskiej, za co specjalnie pochwalił go papież Paweł VI na audiencji prywatnej podczas wizyty „ad limina” w dniu 15 XII 1973, por. LF IV, s. 194.

306 Tekst prawie całego autoryzowanego kazania, zob. WDOp, jw., s. 34—40.

307 Tekst przemówienia zob. WDOp, jw., s. 45—48.

308 Teksty części telegramów i listów, zob. WDOp, jw., s. 89—96. M. in. wydrukowano tekst depez: z Sekretariatu Stanu od pap. Pawła VI (kard. J. Villot); abpa wiedeńskiego kard. Fr. Koeniga; abpa berlińskiego kard. A. Bengscha; z archidiecezji praskiej kard. Fr. Tomaška; prawosławnego metropolity Bazylego; biskupa z Francji R. J. Piérad'a (Châlons sur Marne); biskupa z Litwy L. Povilonisa (Kaunas); biskupów z NRD: G. Schaffrana (Drezno), B. Huhna (Görlitz), H. Theissinga (Schwerin); ponadto nadeszło telegramy wielu biskupów z Polski, a także kapłanów, siostr i ludzi świeckich z kraju i zagranicy — por. ADOp, teka pers. bpa Fr. Jopa.